

Paris Barış Konferansı'nda İtalyanlar

Volkan AKSOY

Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü

E-Mail: v_aksoy@ktu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-6725-8012

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 22.11.2019 Kabul Tarihi / Accepted: 01.06.2020

ÖZ

AKSOY, Volkan, **Paris Barış Konferansı'nda İtalyanlar**, CTAD, Yıl 16, Sayı 32 (Güz 2020), s. 633-660.

1914-1918 yılları arasında yaklaşık dört yıl süren, milyonlarca insanın ölümüne, yaralanmasına, ülke ve şehirlerin yıkılmasına sebep olan Birinci Dünya Savaşı, İttifak ya da Merkezî Devletler denilen gurubun yenilgiyi kabullenmesi ile yapılan bir dizi ateşkes antlaşmasının imzalanmasıyla son bulmuştur. Ancak yapılan ateşkes antlaşmaları, sadece savaş haline son vermekten, gelecekte savaş sonrası paylaşım düzenini oluşturmak amacıyla yapılacak barış görüşmelerine bazı temeller getirmekten ileri gitmiyordu. Bu sebeple yenik devletlerle yapılacak asıl barışın tesisi için İtilaf Devletleri 18 Ocak 1919 tarihinde Paris'te bir araya gelmiştir. Öte yandan savaş sonrası emperyalist yayılma alanlarının belirlenmesinde meydana gelebilecek sorunları önceden tespit ederek ortadan kaldırmak düşüncesi de Konferansın toplanmasında bir diğer önemli etkidir. Konferansta emperyalist emellerle hareket eden ülkelerden birisi de İtalya'dır. Ancak savaş sonrasında kurulması amaçlanan liberal düzene karşın İtalyanların realist politikalara bağımlı beklentileriyle İtalya'nın gücü arasındaki dengesizlik ve müttefiklerinin soğuk tutumu sebebiyle Konferansta bir

takım zorluklarla karşılaşmıştır. Bu çalışmada İtalya'nın Paris Barış Konferansı boyunca üzerinde en çok durduğu meseleler, hedeflerinin gerekçeleri, diğer üç büyükün (ABD, İngiltere, Fransa) İtalya'ya karşı tutumu ve Konferansın İtalya üzerine olan etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan İtalya'nın emellerine ulaşabilmek adına özellikle kendi yayılma alanında rakibi konumunda bulunan Yunanistan ile ortaya çıkan münasebetlerine ve Türkiye'ye karşı gelişen tutumuna değinilmiştir. Dolaylı olarak da dünya haritasını yeniden şekillendirecek görüşmelerin başlangıcı olan Konferans boyunca dönün müttefiklerinin nasıl bir çıkar çatışması içerisine düştükleri ve yaşanan sorunların Türkiye açısından önemine bir bakış açısı kazandırmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Paris Barış Konferansı, İtalya, İtilaf Devletleri, Yunanistan, Türkiye.

ABSTRACT

AKSOY, Volkan, **Italians at the Paris Peace Conference** , CTAD, Year 16, Issue 32 (Fall 2020), pp. 633-660.

The First World War, which took approximately four years between 1914 and 1918 and caused the death and injury of millions of people and the destruction of countries and cities, ended with the signing of a series of cease-fire agreements concluded after the Central Powers accepted the defeat. However, the cease-fire agreements did not go beyond merely putting an end to the warfare and providing some basis for the peace negotiations to be made for purposes of creating future post war era share plans. For this reason, the Entente States assembled in Paris on 18 January 1919 in order to establish the ultimate peace with the defeated states. On the other hand, the idea of identifying and eliminating beforehand the problems that may occur in the determination of the post-war imperialist expansion areas was another important factor in the convening of the Conference. One of the countries that acted with imperialist ambitions in the Conference was Italy. However, in contradiction with planned post-war liberal order, Italians faced some difficulties at the Conference due to the imbalance between their realist expectations and power and the cold attitude of their allies. In this study, the most important subjects Italy focused on during the Paris Peace Conference, the reasons for its objectives, the attitude of the big three (USA, UK, France) towards Italy, and the effects of the Conference on Italy were tried to be analysed. On the other hand, relations between Italy and Greece, which was the competitor of Italy in her own range, and Turkey's relations with Italy were tackled with. It is indirectly aimed to give an insight to how the Allied Powers fell

into a conflict of interest throughout the Conference, which is also the beginning of the negotiations that would reshape the World map, and the importance of the troubles that emerged in the Conference for Turkey.

Keywords: Paris Peace Conference, Italy, Allied Powers, Greece, Turkey.

Giriş

İtalya 19. yüzyılın ikinci yarısından önce güneyinde bulunan Sicilya Krallığı ve kuzeyde yer alan Toscana, Modena, Lombardia-Venedik, Piyemonte gibi devletlerin varlığı ile henüz bütünlük bir yapıdan uzak durumdaydı. Bunun sonucu bütünlük, güçlü ve büyük merkezî devletler sömürgeleşme ve sonrasında deniz aşırı bir yayılmacılığa ve yarışa doğru yol alırken İtalya, bu yarışta gerilerde kalmıştı. Sanayi Devrimi'nin de ortaya çıkışıyla içte belirginleşen merkezî malî güç ve bu güçten doğan üretim ve dağıtım biçimi, girişimci bir burjuva sınıfın ortaya çıkmasına katkı sağlamış ve bu sınıf da ekonomik çalkantılardan ancak sınırları kolaylıkla değişmeyen merkezî bir gücün sayesinde etkilenmeyeceğini görmüştü. Bunun en somut örneği olarak İngiltere ve Fransa gibi iki millî birliğe sahip devletin ekonomik refahı, İtalya'daki girişimcilerin gerçeği daha açık görmelerine yardım etti. Bu gelişmelerin de katkısıyla Kont Cavour, Mazzini ve Giuseppe Garibaldi gibi liderlerinin mücadelesiyle İtalyanlar millî birliklerine giden yolda 1861 yılında İtalya Krallığını kurdu. 1866'da Venedik ve 1870 yılında ise Roma bu krallığın sınırları içine alındı.¹ Bu birliğin kurulmasının ardından İtalya, hiç vakit kaybetmeden yeni sömürge alanları elde etmek için faaliyete başladı. Bu amaçla, önce Afrika'nın doğusunu (Eritre, Somali, Habeşistan) işgal etmeye çalıştı. Daha sonra kendisi için en doğal yayılma alanı olarak henüz diğer büyük devletlerce işgal edilmemiş Trablusgarp'ı hedef seçti. Bu amaçla bir dizi çalışma içine giren İtalyanlar, İngiltere, Almanya, Avusturya-Macaristan, Fransa ve Rusya'yı Trablusgarp'a yönelik yapacağı işgale karşı tarafsız bir tutum takınma konusunda ikna etmeyi başardı.² Bu işgalde, sömürge elde etme yarışından bir

¹ Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 6. Baskı, 1998, s. 194-197. İtalyan millî birliğinin kuruluşu hakkında geniş bilgi için bk. Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 285-298; 332-333.

² Stefanos Yerasimos, *Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye Tanzimattan 1. Dünya Savaşına*, Cilt 2, 7. Baskı, Belge Yayınları, İstanbul, 2001, s. 439-440; Giovanni Giolitti, *Trablusgarp'ı Nasıl Alduk?*, Haz. Tahsin Yıldırım, DBY Yayınları, İstanbul, 2012, s. 29-30. Giolitti hatıralarında ayrıca Trablusgarp'ı ele geçirebilmek için 1906-1909 seneleri arasında çalışmalar yaptığını, bu mesele ile meşgul olduğunu, özellikle bölgedeki kabilelerin kendi aralarındaki çatışma ve ihtilaflardan faydalandığını, ayrıca Türk resmi makamlarıyla Trablusgarp'taki bazı kabilelerin aralarındaki gerginliklerden de istifade ederek bazı memurlar aracılığıyla tahrikât yaptığını ifade etmektedir. Bk. Giolitti, *age.*, s. 30.

pay kapabilmek düşüncesi etkili olduğu gibi İngiltere'nin Mısır'a, Fransa'nın Tunus'a yerleşmesiyle birlikte 1908 yılında Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i ilhak etmesi de etkili oldu. Ardından İtalyanlar, Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde bulunan Trablusgarp'ı işgal etmek için askeri hareket düzenlediler. Büyük Güçler arasında ortaya çıkan sömürge yarışının bir çatışmaya doğru ilerlemesi sonucu ise Doğu Akdeniz'de siyasi ve ekonomik olarak yayılmak ve Osmanlı Devleti'nin parçalanmasından pay almak isteyen İtalya,³ İtilaf Devletleri'nin yanında Birinci Dünya Savaşı'na katıldı.⁴

1914-1918 yılları arasında yaklaşık dört yıl süren, milyonlarca insanın ölümüne, yaralanmasına, ülke ve şehirlerin yıkılmasına sebep olan Birinci Dünya Savaşı, İttifak ya da Merkezi Devletler denilen gurubun yenilgiyi kabullenmesi, Bulgaristan ile başlayıp sırasıyla Osmanlı Devleti, Avusturya-Macaristan ve

³ İtalya savaş sonunda kazanacağı toprakları tespit gayesiyle İtilaf Devletleriyle gizli antlaşmalar yaptı. Bunlardan birisi 26 Nisan 1915'te İtalya ile İngiltere, Fransa ve Rusya arasında imzalanan Londra Antlaşması'dır. Bu antlaşma ile İtalya, Oniki Ada'daki egemenlik hakkını elde etmekle kalmamış, sonrasında da Uşi (Ouchy) Antlaşması'nın kendisine yüklediği yükümlülükleri feshettiğini açıklayarak On İki Ada'dan çekilmeyeceğini resmileştirmiştir. Ayrıca İtalya'ya Antalya ve havalisi de verilmiştir. Diğer taraftan tarımsal arazi sıkıntısı ve yapılan yetersiz üretim, fakir maden yatakları, endüstri üretimi için Pazar ve kaynak bulma ihtiyacı ve koloniler elde etme düşünceleri de İtalya'yı savaşa sürüklemiştir. Mevlüt Çelebi, *Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002, s. 20; Çağla D. Tağmat, "Trablusgarp Savaşı'ndan Lozan Antlaşması'na On İki Ada Konusunda (Gizli) Görüşmeler", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt 28, Sayı 1, 2018, s. 146-147; İsmail Ediz, "İtalya'nın Oniki Ada'yı İşgali ve Güney Arnavutluk Sorunu (1912-1918)", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 2016, s. 47; Ali Sankoyuncu, "Millî Mücadele Döneminde Zonguldak Kömür Havzasında Fransız-İtalyan Rekabeti ve İtalya'nın Faaliyetleri", *Atatürk Yolu*, Sayı 7, 1991, s. 579-580.

⁴ İtalya'nın da millî birliğini kurması sonrası, öncelikle Avrupa devletleri olmak üzere dünya siyasetinde ortaya çıkan ırka dayalı üstünlük inancı ve bunun doğurduğu aşırı milliyetçi hareketler dünyayı kamplaşmalara götürmüştür. Özellikle başta İngiltere olmak üzere Fransa, Almanya, Rusya, İtalya gibi büyük güçler, kendi üstünlüğünü ve geleceğini koruyup kurtarabilmek için endüstrilerinin gelişmesine paralel olarak ham madde ihtiyacının artması sonucu emperyalist (sömürgeci) faaliyetlere hız vermişlerdir. Bütün bu faaliyetleri bir devletin tek başına yapabilmesi güç olduğundan, kendisine daha çok tehlikeli görünen devlete karşı başka devletlerle anlaşma yolunun seçilmesi, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Avrupa'yı birbirine düşman ittifaklar kümesi durumuna getirmiştir. Birinci Dünya Savaşı'na giden süreç ve savaş hakkında geniş bilgi için bk. Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*, Cilt IX, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1999, s.355-546; A. Haluk Ülman, *I. Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş*, İmge Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2002; James Joll ve Gordon Martel, *Birinci Dünya Savaşı Neden Çıktı?*, Çev. Orhan Dinç Tayanç, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016; Jay Winter-Geoffrey Parker-Mary R. Habeck, *I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl*, Çev. Tansel Demirel, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012; Michael Howard, *Yüzyüncü Yüldönümünde Birinci Dünya Savaşı*, Çev. Sinem Gül, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2014; David Fromkin, *Barışa Son Veren Barış Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?*, 6. Baskı, Epsilon Yayınları, İstanbul, 2016; Stanford J. Shaw, *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu Savaşa Giriş*, Çev. Beyza Sümer Aydaş, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

Almanya ile yapılan bir dizi ateşkes antlaşmasının imzalanmasıyla son bulmuştur. Ancak yapılan ateşkes antlaşmaları, sadece savaş haline son vermekten ve gelecekte yapılacak nihai barış görüşmelerine bazı temeller getirmekten ileri gitmiyordu. Bu sebeple yenik devletlerle yapılacak nihai barışın tesisi için İtilaf Devletleri (İngiltere, Fransa, İtalya, ABD ve Japonya) 18 Ocak 1919 tarihinde Paris'te bir araya gelmiştir.⁵ Öte yandan savaş sonrası emperyalist yayılma alanlarının belirlenmesinde meydana gelebilecek sorunları önceden tespit ederek ortadan kaldırmak düşüncesi de Konferansın toplanmasında etkili olmuştur.⁶ Böylece dünyayı yeniden şekillendirecek bir dizi konferanslar dönemi başlamış ve İtalya da Paris Barış Konferansı'nda sınırlarını genişletmek, bir takım siyasî ve iktisadî kazanımlar elde etmek için hazır bulunmuştur.

İtalya'nın Paris Barış Konferansı'ndaki durumunu doğrudan bu başlık altında olmamakla beraber inceleyen araştırmalar bulunmaktadır.⁷ Genel

⁵ Paris Barış Konferansı'na 32 devletin temsilcisi katılmış olmasına rağmen Konferans kararlarına hâkim olan sadece beş devletti. Bu devletlerin başbakan ve dışişleri bakanlarından oluşan bir "Onlar Konseyi" kurulmuş, daha sonra ise Japon delegeler dışında bırakılarak geri kalan ülkelerin başbakanlarından oluşan "Dörtler Konseyi" müzakereleri devralmıştır. Onlar Konseyi, 72 kez bir araya geldi ve barışın çeşitli yönlerini göz önünde bulunduran 58 alt komite kurdu; bu da onların karşılaştıkları meselelerin yoğunluğunun bir göstergesiydi. Onlar Konseyi oldukça hantalı. Sorunları çözme konusunda sürekli bir tartışma vardı. Bu arada, Almanya, Avrupa ve daha geniş bir dünyanın yeni sınırlarının belirlenmesi sorunları, kimin tazminat olarak kime ne ödemesi gerektiği ve silahsızlanmanın nasıl işleyeceği, hepsi tehdit altında olan büyük bir kararsızlık hali yaşandı ve Konferans sorunları neticelendirmede sıkıntılar yaşadı. Bu yüzden sorunları çözmek ve karar vermek için daha küçük, daha keskin bir yapıya ihtiyaç vardı ve iyi veya kötü, Dörtler Konseyi Mart ve Nisan aylarında yoğun altı haftalık bir dönemde bu görevi yerine getirdi. Bk. Alan Sharp, "The Big Four-Peacemaking in Paris in 1919", *History Review*, Issue 65, 2009, s. 16; Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1914-1995)*, Alkım Yayınevi, 12. Baskı, İstanbul, 2005, s. 145-146; Geo A. Finch, "The Peace Conference of Paris, 1919", *The American Journal of International Law*, Vol. 13, No. 2, 1919, s. 164-165; Ernest John Knaptton-Thomas Kingston Derry, *Europe and The World Since 1914*, Charles Scribner's Sons Publications, New York, 1966, s. 67-68.

⁶ Oysa savaşın sonuna doğru ve mütarekelerin imzalanmasıyla birlikte her iki savaş grubu da adil ve ilhaklara izin vermeyen bir barıştan söz etmekteydi. Her iki taraf da halkların kendi yöneticilerini kendilerinin seçmesinden yanaydı. Zaten müttefiklerin amacını da demokrasi, adalet gibi kelimeler savaş boyunca belirlemişti. Wilson'un ilkeleri de bu amaçları doğrular biçimdeydi. Bkz Margaret Macmillan, *Paris 1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikâyesi*, Çev. Belkıs Dışbudak, ODTÜ Yayınları, Ankara, 2004, s. 28.

⁷ Burada mutlaka belirtilmesi gereken şunlardır. Laurence Evans, *Türkiye'nin Paylaşılması (1914-1924)*, Çev. Tevfik Alanay, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1972; Joel Blatt, France and Italy at the Paris Peace Conference, *The International History Review*, Vol 8, Issue 1, 1986, s. 27-40; Paul C. Helmreich, *Sevr Entrikaları Büyük Güçler, Maşalar, Gizli Anlaşmalar ve Türkiye'nin Taksimi*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1996; Çelebi, *age*; Fabio L. Grassi, *İtalya ve Türk Sorunu 1919-1923 Kamuoynu ve Dış Politika*, Çev. Nevin Özkan-Durdu Kundakçı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003; Macmillan, *age*; Fabio L. Grassi, *Türk İtalyan İlişkilerinde Az Bilinenler*, Çev. Sadriye Güneş, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2014.

hatlarıyla bu kaynaklarda, Konferanstaki diplomatik manevra ve tartışmalara daha az değinilmiş, bunun yerine 1919 yılındaki Konferans kararlarının uygulamaları, kararların başta İtalya olmak üzere ilgili ülkelerdeki yansımalarının anlatımı tercih edilmiştir. Bu makalenin konusu, İtalya'nın Konferans boyunca hangi meselelere ağırlık verdiği, özellikle Adriyatik, Dalmaçya ve Osmanlı toprakları üzerindeki hedeflerinin gerekçeleridir. Ayrıca, İtalyan diplomatların kendileriyle ilgili hususlara karşı tutum, düşünce ve değerlendirmelerini yansıtmaktır. Bu noktada öne çıkan İtalya-Yunanistan ve İtalya-Türkiye ilişkilerini aydınlatmaktır. Makalenin amacı ise tarihin dönüm noktalarından birisi olan Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda İtalyan emelleriyle ilgili yaşanan diplomatik mücadeleleri göstermek ve böylece kendi müttefikleri olmasına rağmen İtalya'ya karşı siyasetlerini nasıl esnetip değiştirdiklerini ortaya koymaktır. Özellikle Anadolu'nun Batı ve Güney bölgelerinin paylaşımını da hedefleyen Konferans, bu yönüyle Türkler açısından da önemlidir. Böylece İtalya'nın Anadolu'da gerçekleştirdiği işgallere yol açan gerekçelerin arka planındaki dürtünün/teşviklerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlanmak amaçlanmıştır..

İtalya'nın Paris Barış Konferansı'ndaki Emelleri

ABD Başkanı Woodrow Wilson, savaştan sonra barışın esaslarını belirlemek üzere “Wilson’un On Dört İlkesi (Prensibi)” diye bilinen bildiriye yayınlamıştır. Bu ilkelerin içerisinde en dikkat çeken “barış antlaşmalarının açık yapılması ve açık diplomasiyi esas alınması” maddesidir. Oysa bu savaşa giren bütün Avrupa devletlerinin savaşın sonucundan farklı çıkar ve beklentileri vardır. Aralarında bir takım gizli antlaşmalar yaparak savaş sonrası için paylaşımlar yapmışlardır. Onun için savaşa giren bütün devletler, daha önce yapılmış olan gizli paylaşım projelerinin hayata geçirilmesini istemiştir. Gerek Fransa Başbakanı Georges Clemenceau gerek İngiltere Başbakanı Lloyd George, Müttefiklerin barışla ilgili tutumlarını bir ön görüşme ile açıklığa kavuşturulmasını istemiştir. Bu durum, açık anlaşma ve açık diplomasi isteyen Wilson İlkeleri ile çelişmektedir. Ancak yine de gayri resmi olarak, galip devletler, barış koşullarını kendi aralarında görüşüp karar verdikten sonra yenilen devletlerle masaya oturmaya karar verdiler. Açıklanan nedenlerden dolayı savaş sonrası Avrupa'da bozulan dengeleri düzenlemek ve yenik devletlerle imzalanacak barışın şartlarını görüşmek üzere yukarıda da ifade edildiği üzere Paris Barış Konferansı'nda bir araya geldiler.⁸

Öncesinde vurgulandığı gibi, galip devletlerin Konferansta çeşitli çıkar ve beklentileri mevcuttu. Paris Barış Konferansı'na katılan İtalya'nın hedefi ise

⁸ Macmillan, *age.*, s. 28-29; Cabir Doğan, “Cemiyet-İ Akvam'ın Kuruluşunun İstanbul Basınına Yansımaları”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, 2016, s. 35.

Birinci Dünya Savaşı sırasında gizli antlaşmalar yoluyla kendisine vaat edilen şeylerin elde edilmesiydi. İtalya'nın Paris Barış Konferansı'nda ana kaygıları imkân dâhilinde bölgeseldi, yani emellerini gerçekleştirmek için Avusturya-Macaristan ve yeni Yugoslav⁹ devleti ile olan sınırlarını düzeltmekti.¹⁰ Londra Antlaşması, İtalya'ya, İtalyanca konuşan insanların yaşadığı Avusturya-Macaristan topraklarının büyük kısımlarını vaat etmişti. Söz verilen bölgeler, Brenner Geçidi'ne kadar Tirol eyaleti, Trieste limanı ve Istria yarımadasının¹¹ yanı sıra Dalmaçya kıyılarının çoğunluğu idi. İtalya aynı zamanda Ege Denizi'ndeki Oniki Adaları, Asya ve Afrika'daki Alman kolonilerinin bir parçası ve Arnavutluk'un Vlore Limanı'nı alacaktı. İtalya, Arnavutluk'un koruyucusu olacak ve böylece dış politikasının ve kaynaklarının çoğu üzerinde kontrol sağlayacaktı. İtalya, Londra Antlaşması'nda belirtilmemesine rağmen bugünkü Rijeka'nın Istria yarımadasına bitişik olan Fiume'nin derin su limanını da sınırlarına katmak istemekteydi. Bu vaatler, ilgili bölge sakinlerinin istekleri dikkate alınmadan verilmişti. İtalya'nın savaşa katılımı halk tarafından çok istekle karşılanmamıştı. Ancak şimdi İtalya hükûmetine, savaşta yapılan fedakârlıkların ödüllendirildiğini görmek için çok fazla baskı yapılmaktaydı.¹² Doğal olarak, İtalya, Müttefik güçlerin yaptığı gibi savaş zararı için tazminat da beklemekteydi.¹³

İtalya diğer taraftan, konferansa giderken sömürgeci güç olarak kalmak ve Trablusgarp'ı tartışma dışı tutmak amacındaydı. Diğer güçler toprak ya da nüfuz kazandığı takdirde, kendisi de bundan geri kalmayacak ve talepte bulunacaktı.

⁹ "Yugoslavya" ilk kez 1839 yılında Sırp tarihçi Teodor Pavloviç tarafından ortaya atılan "Güney Slavları Yurdu" anlamında ve başlangıçta tüm Sırp'ların tek bir devlet altında toplanmasını öngören ideolojik bir terimdir. Fakat ilerleyen süreçte Sloven, Hırvat, Sırp ve diğer etnik unsurları bir devlet idaresinde toplamak için ortaya konan ideolojik bir plana dönüşmüştür. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılması sonucu bölgede oluşan iktidar boşluğunu doldurmak amacıyla 4 Aralık 1918'de Sırp-Hırvat Sloven Krallığı olarak kurulmuş ve 1929 yılında ise Yugoslavya adını almıştır. Metinde de Yugoslavya olarak kullanılacaktır. Bk. Burhan Abazi, *Yugoslavya Siyasal Sisteminin Yıkılışı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslar Arası İlişkiler Anabilim Dalı, Konya, 2007, s. 11.

¹⁰ Knapton-Derry, *age.*, s. 70.

¹¹ Istria, Adriyatik Denizi'nin kuzeybatısında yer alan bölgenin en büyük yarımadasıdır. Yarımada Trieste Körfezi ile Kvarner Körfezi arasında yer almaktadır. Yarımada Hırvatistan, Slovenya ve İtalya arasında paylaşılmıştır.

¹² Savaş sırasında İtalya, Büyük Güçlerin içerisinde ekonomik yönden en zayıf oldu. Savaş sırasında kaybettikleriyle birlikte 1919'da müttefiklerine 700 milyon sterlin borçluydu ve enflasyon da çok yüksekti. Savaşta yarım milyondan fazla insanını kaybetmişti. Şimdi barışa giderken özellikle milliyetçi muhafazakâr kesimden büyük baskı görmüştü. Dolayısıyla Orlando ve Sonnino özelinde İtalya'nın Paris'te bir zafere çok ihtiyacı vardı. Bk. Macmillan, *age.*, s. 276.

¹³ Macmillan, *age.*, s. 278-279.

Ancak Anadolu'daki konumunun Wilson Prensipleri noktasında zayıf olduğunun farkındaydı. Dahası İngiltere ve Fransa'nın istediği topraklar, bu ülkelerin askeri işgali altındayken kendileri Antalya-Adana arasına asker göndermek istediklerinde müttefikleri karşı çıkmıştı. Dolayısıyla olası bir Osmanlı paylaşımında gizli antlaşmalarla elde ettiklerini varsaydıkları paydan dışlanabileceklerini görmüşlerdi. Diğer taraftan Akdeniz sahillerinde hâkimiyetini arttırmasını kendileri için tehlikeli gördükleri Yunanistan'ın, Anadolu ve Arnavutluk'taki hedefleri de İtalya'yı konferansta zor duruma düşürebilirdi. Son olarak savaşa, İngiltere ve Fransa ile yaptıkları sıkı pazarlıklar neticesi girmeleri ve muharebeler sırasında askeri bakımdan fazla varlık gösterememeleri, galip güçlerin İtalya'yı sağlam bir müttefik olarak yanlarında tutmamasına yol açacak gibi görünüyordu.¹⁴ Daniela Rossini'nin ifadesiyle, özellikle 1918'in ideolojik olarak doygun atmosferinde, İtalya'nın savaş sonrası hedeflerini belirleyen Londra Antlaşması, “*savaşa girmesi için yüksek bir fiyatla gasp ettiği soğukkanlı bir pazarlık*” gibi görünüyordu.¹⁵ Müttefiklerinin kendisi hakkındaki düşüncelerine tam olarak vakıf olmasa da geri plana atılabileceklerini akıllarının bir köşesinde tutan İtalyanları Konferansta Başbakan Orlando, Dışişleri Bakanı Sonnino ile birlikte Antonio Salandra, Salvatore Barzilai ve Giuseppe Salvago Raggi temsil etmiştir.¹⁶

¹⁴ Paul C. Helmreich, *Sevr Entrikaları Büyük Güçler, Maşalar, Gizli Anlaşmalar ve Türkiye'nin Taksimi*, Cev. Şerif Erol, Sabah Kitapları, İstanbul, 1996, s. 12-13; Rene Petras, “Organisational Aspects of the Paris Peace Conference (1919-1920)”, *Central European Papers*, Vol III, Issue 2, 2015, s. 37; Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele (Muttakıyete Dönüş 1918-1919)*, Cilt I, 2. Basım, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2004, s. 267.

¹⁵ Daniela Rossini, “Italy: an Object of Demonstration in Wilson's Foreign Policy Retrospects of the Fiume Appeal of April 23, 1919”, *Revue Française d'Études Américaines*, No 61, 1994, s. 228. İngiliz ve Fransızlar İtalya'yı yanlarına çekmek için gönülsüzce verdikleri tavizlerden 1919 yılındaki Konferans sırasında oldukça pişmanlık duymuşlardır. Joel Blatt, “France and Italy at the Paris Peace Conference”, *The International History Review*, Vol 8, Issue 1, 1986, s. 28.

¹⁶ Çelebi, *age.*, s. 45. Macmillan eserinde İtalyan heyeti hakkında şu bilgi ve izlenimleri vermektedir. “İtalyan hükümetinin içindeki farklı siyasal görüşler heyette de görülmekteydi. Üyelerden biri “Roma'dan bir parça alınmış, tüm kusurlarıyla birlikte Paris'e getirilmiş, ne yazık” demişti. Organize olamama, elemanların seçiminde bugüne ve geleceğe yönelik parlamento simyası, dedikodular, arkadan konuşmalar. Bunun güçlü ve etkili bir heyet olmadığı konusunda hemen herkes görüş birliği içindeydi... Gruptan pek azı diğer heyetlerle yakınlık kurdu... Heyetin liderleri arasında bulunan eski başbakanlardan Salandra özellikle kendi sağlığı konusunda kaygılıyken Orlando sevimli ama dalgın bir adamdı. Sonnino mesafeli ve ketum davranışını sürdürüyor, heyette diğerlerinin işine yarayacak bilgileri bile çok hasis biçimde dağıtıyordu... Aylar geçerken Orlando'yla ilişkileri bozulmaya yüz tuttu... Kendi aralarında da bölünmüş durumda olan İtalyanlar, Müttefiklere hiç güvenmiyordu.” Bk. Macmillan, *age.*, s. 283-284.

Konferansta İtalya ile Yunanistan Arasında Yaşananlar

İtalya Başbakanı Orlando ve Dışişleri Bakanı Sonnino, Konferansa giderken yalnızca gizli antlaşmalarla üzerinde uzlaşılacak şeylerin elde edilmesi gerektiğine inanıyordu. Bu hedeflerden birisi de İzmir ve Anadolu'nun güneyinde hiç de azımsanamayacak bir arazide egemenlik kurmaktı. Diğer taraftan Arnavutluk ve Oniki Ada'yı istiyordu; dolayısıyla, söz konusu istekler aynı bölge üzerinde hâkimiyet tesis etmeyi hedefleyen Yunanlıları, İtalya ile karşı karşıya getirdi.¹⁷ Diğer büyük devletlerin aksine, Anadolu'dan toprak kazanma yarışına giren İtalya ve Yunanistan, "sömürgeci yerleşme", yani Anadolu'yu doğrudan doğruya kendi ülkelerinin bir uzantısı haline getirmek istiyorlardı.¹⁸ Amaçlarının ortaklığı konusunun farkında olan Venizelos,¹⁹ Konferans esnasında İtalya ile gerginlik yaşayabileceklerini düşünerek İtalya Başbakanı Vittorio Emanuele Orlando ile Aralık 1918'de Roma'da görüşmüştür. İki taraf arasında Konferanstan önce imzalanacak anlaşmanın faydalarından söz eden Venizelos, uzlaşma için İtalya Dışişleri Bakanı Sonnino'ya da müracaat etmiş, ancak Sonnino, "*aynı yerleri isteyen iki devlet arasında nasıl bir anlaşma yapılabileceğini anlayamadığını ve İtalya'nın tavizler almadıkça isteklerinden vazgeçemeyeceğini*" söyleme gereği duymuştur.²⁰

3-4 Şubat 1919'da Yunanistan'ın isteklerini Konferans'ta Yüksek Konsey'e sunma fırsatını bulan Venizelos, eski Yunanistan'ın yeniden inşası ve Yunanca konuşan bütün halkları bir bayrak altında birleştirme isteğinden söz etti. Bu doğrultuda başta İzmir olmak üzere Batı Anadolu, Trakya, Kıbrıs, Oniki Ada ve Kuzey Epir'in kendilerine verilmesini istemiş, İstanbul'u ise istemediğine özellikle dikkat çekmiştir.²¹ 4 Şubat 1919 günlü toplantıda ise Yunan isteklerinin büyüklüğü nedeniyle İngiltere Başbakanı Lloyd George'un önerisiyle Amerikan, İngiliz, İtalyan ve Fransız yetkililerden oluşan bir komisyonun Yunan taleplerini

¹⁷ Fabio L. Grassi, *Türk İtalyan İlişkilerinde Az Bilinenler*, Çev. Sadriye Güneş, Tarihi Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 101; Selâhattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt 1, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991, s. 162.

¹⁸ Osman Olcay, *Sevres Andlaşmasına Doğru Çeşitli Konferans ve Toplantıların Tutanakları ve Bunlara İlişkin Belgeler*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1980, s. XIV.

¹⁹ ABD Temsilciler Meclisi üyelerinden Francis Stevenson Girit'te varlıklı bir tacirin oğlu olarak dünyaya gelen ve gençliğinden itibaren özgüven sahibi ve kibirli birisi olan Venizelos'u: "enerjik, ikna edici, yorgunluk bilmeyen bir kişi olarak, İngilizleri kazandı, Fransızları etkiledi, Amerikalılara güven verdi, İtalyanları da hemen hemen etkisizleştirdi. Paris'te kaldığı süre zarfında çok çalıştı, mektuplar yazdı, röportajlar verdi, etkili kişilere yağ çekti." şeklinde tanıtmaktadır. Macmillan, *age.*, s. 341-342.

²⁰ Çelebi, *age.*, s. 43; Macmillan, *age.*, s. 341.

²¹ Evans, *age.*, s. 127; Macmillan, *age.*, s. 345; Tansel, *age.*, s. 160; İsmail Köse, "Paris Barış Konferansı Tutanakları ve Başkan Woodrow Wilson'un Türk Algısı", *History Studies*, Cilt 6, Sayı 3, 2014, s. 220.

incelemesi kararı alınmıştır.²² “Yunan İşleri Komisyonu” adını alan bu yapı, 6 Mart’ta çalışmalarını tamamlayarak küçük çaplı değişiklikler ve bazı üyelerin ortaya koyduğu çekincelerle Yunan isteklerini kabul etmiştir.²³ Ancak, Batı Anadolu konusundaysa birçok güçlükler ortaya çıkmıştır; çünkü Müttefikler, savaş döneminde yapmış oldukları gizli antlaşmalarla yükümlülük altına girmişlerdi. Bu antlaşmalar karşısında İtalya delegeler heyeti, antlaşma ya da sözleşme yapan devletlerin kendisine tamamen veya kısmen bir hak tanıdıklarını belirtmiştir.²⁴ Bundan dolayı Yunanistan ve İtalya’nın toprak talepleri çakıştığından Batı Anadolu’nun paylaşılması, Konferans’ta çözülmesi zor sorunlar arasında yer almıştır. Yine de Fransa ve İngiltere, Venizelos’un istediğinden daha küçük olmakla birlikte Yunanistan’ın Batı Anadolu’da büyük bir bölgeye sahip olması konusunda anlaşmaya karar vermişlerdir.²⁵ Dolayısıyla İtalya, savaş sırasında kendilerine vaat edilen bölgelerin Venizelos’un istekleri arasında yer almasından ve İngiltere ile Fransa tarafından desteklenmesinden hiç de mutlu olmamıştır.²⁶ İngiltere ve Fransa ise bu bölgelerde daha güçlü bir İtalya yerine, kendilerine bağlı, sözlerinden çıkmayan bir Yunanistan’ın yer almasını tercih etmişlerdir.²⁷ Ayrıca Osmanlı Devleti ile yapılması kararlaştırılan ve ağır şartlar içeren barış antlaşmasını dikte edebilmek, Türk tarafını baskılamak adına da Yunanistan’ın İzmir merkezli Batı Anadolu’daki işgaline onay vermişlerdir.²⁸

Tam da bu gelişmelerin yaşandığı sırada Yunan Dışişleri Bakanı Politis, Kuzey Epir, Trakya ve Anadolu’daki İtalyan entrikaları ile ilgili İngiliz Dışişleri diplomatlarından Harold Nicholson ile Paris’te yaptığı bir görüşmede, Arnavutluk üzerinde İtalya’nın muhtemel Yunan hedeflerini engellemek için çeteler örgütlediğini belirtmiştir. Diğer taraftan bakana göre Anadolu’daki politikaları daha da tehlikelidir, çünkü görünüşe göre İzmir’e müdahalede

²² Finch, *agm.*, s. 180.

²³ Evans, *age.*, s. 127-128. Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1971, s. 61.

²⁴ İzzet Öztoprak, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili Yunan Belgeleri*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 50

²⁵ Mehmet Sait Dilek, “Paris Barış Konferansı’nda Yunan Talepleri”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 36, 2013, s. 36.

²⁶ Bige Yavuz, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk Fransız İlişkileri Fransız Arşiv Belgeleri Açısından 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s. 10.

²⁷ Dilara Uslu, “Paris Barış Konferansı’ndaki Yunan İsteklerinin Batı Basınına Yansımaları”, *History Studies*, Cilt 4, Sayı 2, 2012, s. 365-367. Yunan yazar Kordatu, Yunanlıların İtalyanların planlarını suya düşürmek amacıyla İzmir’e gönderildiklerini, İtalyanlar İzmir’i alırsa Ege Denizi ve Küçük Asya’da İngilizlerle Fransızlara tehlikeli rakip olacaklarına inanıldığını ileri sürmektedir. Bk. Salâhi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s. 33.

²⁸ Taner Baytok, *İngiliz Kaynaklarından Türk Kurtuluş Savaşı*, Başnur Matbaası, Ankara, 1970, s. 26.

bulunmaları için onlara tek bir bahane verecek olaylar organize etmektedirler. Ancak yine de Yunan hükûmetinin şu anda İtalyan eylemiyle ilgili herhangi bir resmi protesto yapmasının kendileri için iyi bir politika olacağını düşünmediğini de eklemek zarureti hissetmiştir. Bakan Politis, Nicholson'dan İtalyanların sorun çıkarmaya yönelik niyetleri konusunda İngiliz hükûmetinin ikna edilmesi için yardımını talep etmiştir. Hatta daha da ileri giderek İngilizlere ulaşan istihbarat bilgilerinin, önceden bilmeyi istemiştir. Yunan Dışişleri Bakanı, Anadolu ile ilgili daha acil bir eylemin gerekliliği üzerinde durmuş, bazı İngiliz deniz birliklerinin Ayvalık ve İzmir'i ziyaret etmesinin iyi bir etki yaratacağını belirtmiştir. Ayrıca İngiliz subaylarının Ankara ve Konya gibi iç mekânlara gönderilmesi gerektiğini de eklemiştir. Bakanın ifade ve niyetinden de açıkça anlaşıldığı üzere Yunanlılar, Anadolu ve diğer bölgelerdeki hedeflerine İngiltere'nin desteği olmaksızın ulaşamayacaklarının farkındadırlar. Özellikle savaş sonrası hedeflerine en büyük engel gördükleri İtalyanları, müttefiklerinden habersiz bir takım gizli girişimlerde bulunduğu konusunda İngiliz yetkiliye şikâyet ederken kendilerinin İngiltere ile birlikte gizli saklı olmadan iş birliği yapabilecekleri imajını vermekte bir sakınca görmemişlerdir.²⁹

Lord Curzon'a giden bir belgede ise Balfour şunları söylemiştir:³⁰

“Türk hükûmetinin, Anadolu'da, sahildeki Yunan nüfusuna karşı zulümler organize etmek amacıyla çetelerin oluşumunu teşvik ettiği bilgisi bana ulaştı. Bu politikanın, İzmir'e müdahale etmesi muhtemel rahatsızlıklara neden olacak İtalyan hükûmeti tarafından teşvik edildiğini biliyoruz. İtalyan temsilci ile İzmir'deki yeni Türk Vali arasındaki ilişkilerin çok samimi olduğu söyleniyor. Lütfen İstanbul'daki Yüksek Komiserliği bilgilendirin ve mevcut durum hakkında derhal rapor vermesini isteyin. Lütfen ayrıca, Türkiye hükûmeti görevlisine, Majesteleri hükûmetinin gerçekleştirilecek her türlü rahatsızlıktan doğrudan Valiyi sorumlu tutulacağını belirtmesini rica edin. Bir ya da iki İngiliz savaş gemisinin İzmir ve Ayvalık'ı ziyaret ederek iyi bir etki yaratacağını düşünüyorum.”

Ancak Curzon, Türk hükûmetinin Anadolu'da hareket halinde olup olmadığını çok şüpheli bulduğunu, İtalyanların İttihatçıların bir komplosuna dâhil olmasının imkânsız olmadığını, bu bağlamda hareketin Konya'ya yayıldığının söylendiğini ve İzmir'de zaten iki İngiliz savaş gemisi bulunduğunu Balfour'a iletmiştir.³¹

Belgelerden de anlaşılacağı üzere olası bir İtalyan ileri harekâtından endişe edilmekte ve Konferans delegeleri raporlarla uyarılmaktadır. Ancak İtalyanların

²⁹ The National Archives of the UK, Foreign Office (FO), File: 608/94/2, Peace Congress, Political Turkey and Middle East, 12 Mart 1919.

³⁰ FO, File: 362/1/3, No. 494, Mr. Balfour'dan Lord Curzon'a Telgraf, 14 Mart 1919.

³¹ FO, File: 362/1/3, No. 304, Lord Curzon'dan Mr. Balfour'a Telgraf, 17 Mart 1919.

özellikle İzmir ve çevresine yönelik faaliyetlerinin Yunanlılar tarafından (Dışişleri Bakanı'nın yaptığı gibi) abartılarak anlatıldığı düşünülebilir. Benzer şekilde Venizelos da 12 Nisan 1919 tarihinde Wilson'a gönderdiği bir mektupta, Aydın ve İzmir'de bulunan Rumlara (Helenlere) eziyet edildiğinden, iktisadî yönden zarara uğratıldığından ve Müslüman halkın Helenizm'i yok etmeyi amaçladığından bahsetmiştir.³² Burada amaç biran evvel İzmir ve çevresinin kendilerine verilmesini sağlamaktır. Zira İngiliz belgelerine de yansıyan hususların bilgi kaynağı açık değildir. Öyle ki aynı Balfour bir başka telgrafında, İzmir hinterlandındaki mevcut huzursuzluk durumunun olası nedenlerini, Anadolu'nun bu bölümünün ilhakı için iyi bilinen Yunan istekleri ve Ulusal Savunma Ordusu Birliği gücünün Ege Adaları'na dönmek için hazırlıklar yapmasına bağlamıştır. İzmir'de bir isyandan kaçınmak isteniyorsa, yapılacak en iyi şeyin, propagandalarını yumuşatmak için Yunan hükûmetine baskı yapılması, ani saldırı niyetlerinin olmadığına duyurulması ve Paris Barış Konferansı'nın biran evvel nihai kararlar alması olduğunu sözlerine eklemiştir. Balfour ayrıca, İstanbul hükûmetinin İzmir'deki durum üzerinde fazla kontrol sahibi olmadığını da belirtmiştir.³³

Yukarıda açıklanan gelişmelerin yaşanmasına rağmen Yunan İşleri Komisyonu'nun Yunan isteklerini büyük ölçüde kabul etmesi üzerine³⁴ İtalya harekete geçmeye karar vermiştir. İtalya Başbakanı Orlando, 19 Nisan 1919 tarihli Dörtler Toplantısı'nda İtalyan taleplerinden bahsetmiş,³⁵ ABD Başkanı Wilson, On Dört Prensibe aykırı olduğu için bu taleplerin kabul edilemeyeceğini bizzat ifade etme ihtiyacı hissetmiştir.³⁶ Wilson, Clemenceau ve Lloyd George, İtalyan delegasyonunun katılmadığı 21 Nisan 1919 tarihli toplantıda fikir teatisinde bulunmaya karar verdiler. Lloyd George, Yunan ve İtalyan isteklerini uzlaştırmak adına; İzmir ve İstanbul şehirleriyle, Ermenilere ayrılan topraklar hariç Anadolu topraklarından hatırı sayılır bir miktarın İtalyanlara verilmesini

³² Öztoprak, *age.*, s. 57-58.

³³ FO, File: 608/94/3, Peace Congress, Political Turkey and Middle East, 17 Mart 1919.

³⁴ Halbuki, Komisyon İzmir'in Yunanlılara verilmesini teklif ettiği sırada Amiral Calthorpe, 3 Nisan 1919 tarihli raporunda "ümit etmek isterim ki, Helen Krallığı Ege Denizi'nin doğu kıyılarına yayılmayacaktır. Bu ümidimiz geçmişteki zulüm idaresinden kurtulmak emellerine duyduğumuz sempatinin şiddetinin eksikliğinden değil, ama bu hareketin ilgili taraflardan hiçbirisinin mutluluğuna hizmet edeceğine inanmamış, belki bunun tam tersine inanmış olmamızdandır" diyordu. Bk. Jaeschke, *age.*, s. 61.

³⁵ Dilek, *agm.*, s. 37; *Papers Relating To The Foreign Relations of The United States, The Paris Peace Conference, 1919, Vol V, Ed. Joseph V. Fuller, United States Government Printing Office, Washington, 1946, s. 80-84.*

³⁶ Dilek, *agm.*, s. 37; *Papers Relating To The...*, s. 84-87.

teklif etmiştir.³⁷ ABD Başkanı Wilson, İtalyanlarla komşu olmanın Yunanlılar da dâhil olmak üzere herkese korku getireceğini ileri sürmüştür. Teorisini ispatlamak adına İstanbul'daki Rum Patriği'nin İtalyanları komşu olarak Anadolu'da istemedikleri sözünü hatırlatmıştır. Bunun üzerine Lloyd George, İtalyanlara; “manda yerine etki alanı verilmesini” teklif etmiştir. Bu teklif Wilson iki açıdan karşı çıkmıştır. Birincisi, İtalya bu tip yönetimlerde tecrübesizdi. İkincisi de İtalyanların, Yunanlılar gibi etnik yönden bir istekleri bulunmuyordu. İtalyanlara yönelik ısrarında Londra Antlaşması ile verilen sözlerin baskısı altında olduğunu düşünebileceğimiz Lloyd George bu kez, İtalyanlara bölgede ticarî haklar ve demir yolu yapımı gibi alanlarda izin verilmesini gündeme getirmiş, fakat yine Wilson, İtalyanlara hakkı olmayan bir şeyin verilmesine katılmadığını söyleyerek tutumunu ortaya koymuştur.³⁸

İtalyanlar Paris Barış Konferansı'nda görüşlerinin istedikleri yönde dikkate alınmaması ve özellikle Wilson'un kendilerine karşı olumsuz tutumu nedeniyle 24 Nisan 1919 tarihinde Konferansı terk etmiştir. Bunun Konferans üzerinde bir etki oluşturacağını, müzakerelerin kilitlenmesine neden olacağını düşünen İtalyanların beklediği sonuç gerçekleşmemiştir.³⁹ Tam aksine İzmir'in Yunanlılara verilmesiyle ilgili en önemli gelişme bu esnada yaşanmıştır. 2 Mayıs 1919 tarihinde İtalya'dan gizli olarak İngiltere, Fransa ve ABD arasında gerçekleştirilen üçlü görüşme ile İzmir'in geleceği tartışılmış ve İzmir'in Yunanlılara verilmesi görüşülmüştür. Bu toplantıda Lloyd George, aldığı bir telgraftan bahsetmiştir. Bu telgrafta Türklerin, İzmir bölgesinde, İtalyanlar tarafından tahrik edildiğinden ve bölgeye askeri kuvvet gönderilmesinden bahsedildiğini söylemiştir. Dolayısıyla telgraf, müttefik bir kuvvetin İzmir'e gönderilmesi gerektiği fikrini desteklemek için kullanılmıştır.⁴⁰ 6 Mayıs tarihinde ise Lloyd George'un Wilson'u ısrarla Anadolu'nun İtalyanlar tarafından işgal edileceği ve buna karşı tedbir alınması gereğinin tartışılacağı zemine doğru çekmeye çalıştığı⁴¹ ve Clemenceau'nun Wilson ile Lloyd George arasındaki

³⁷ Evans, *age.*, s. 159. Zaten Barış Konferansı'nın çalışmaları ilerledikçe, İtalyanların kendilerine gizli antlaşmalarla vaat edilen toprakları işgal etmelerine hâlâ izin verilmemiş olmasından duydukları rahatsızlık artmıştır. Ayrıca İtalya, diğer güçlerin Yunanistan'la iş birliği yaparak kendisinin Anadolu'daki hareketliliğini olabildiğince sınırlandırmak istediklerine inanmıştı. Dışişleri Bakanı Sonnino bu konuda duyduğu kaygıları dile getirmiş ve müttefiklerinin olumsuz yaklaşımları yüzünden İtalya'nın toprak taleplerini gerçekçi bir sonuca bağlayamayacağından endişe ettiğini ifade etmiştir. Bk. Helmreich, *age.*, s. 69.

³⁸ Evans, *age.*, s. 159-160; Dilek, *agm.*, s. 37; *Papers Relating To The ...*, s. 106-107.

³⁹ Petras, *agm.*, s. 37.

⁴⁰ Uslu, *agm.*, s. 368; Olcay, *age.*, s. XXXVI.

⁴¹ Konstantinos Fotiatis eserinde İzmir'e Yunan birliklerinin çıkışı için verilen onayın oybirliği ile ancak uzun süren tartışma ve ihtilaflar sonucu gerçekleştiğini, fakat düzenin sağlanması için İzmir'e Yunan askeri gönderilmesinin arkasındaki esas gücün Venizelos'un yakın dostu Lloyd

diyaloğu dinlemekle yetindiği görülmüştür.⁴² Lloyd George'un, İtalyanların Anadolu'yu işgal etmeyi planladıklarını tekrarlaması ve yedi İtalyan gemisinin İzmir limanında bulunduğunu belirterek İtalyanların İzmir'e asker çıkarmayı istediklerinin bir işareti olarak⁴³ ifade etmesi üzerine Wilson; "bu durumda İtalyanlar İzmir'i boşaltmazsa ABD'den borç para alamayacakları kendilerine söylenmelidir" cevabını vermiştir.⁴⁴ İngiliz Başbakanı Lloyd George, aynı günkü oturumda Rumlara katliam yapıldığını da ileri sürerek⁴⁵ İzmir'in işgal edilmesini teklif etmiştir. Söz konusu teklif, Yüksek Konseyce olumlu karşılanarak bu işe Yunan Ordusu memur edilmiştir. Böylece bölgedeki Hıristiyan ahalinin can güvenliğini sağlamak gerekçesiyle Yunanlıların İzmir'i işgallerine izin verilmiştir. İşgale izin verilmesi üzerine Venizelos, Yunanistan'ın İstanbul'daki Yüksek Komiserliğine hemen bir telgraf çekmiş ve İzmir'in Yunan Ordusu tarafından işgalinin kararlaştırıldığı hususunda ABD Başkanı, Fransız ve İngiliz Başbakanları tarafından haberdar edildiğini, dolayısıyla bu gelişmenin Fransız

George olduğunu ifade etmektedir. Hatta İzmir'in daha önce Şubat ve Nisan 1915 tarihlerinde Lloyd George tarafından Yunanistan'a devredilmesinin istendiği ve Yunanlı resmi yetkililere teklif edildiği belirtilmektedir. Bk. Konstantinos Fotiatis, *Pontos Rumlarna Yönelik Soykırım*, Çev. Atilla Tuygan, Belge Yayınları, İstanbul, 2018, s. 250; 266.

⁴² Fransız heyetinin ve liderlerin İtalya'ya karşı izlenecek politikada bir uyum içerisinde bulduklarını söylemek zordur. Özellikle Clemenceau, Konferans sırasında gittikçe artan ve Nisan ayında kendisini iyice belli eden şekilde tavrını ABD başkanıyla iş birliğinden yana koymuş, İtalyan liderlerden uzaklaşmıştır. Oysa uzun süre Roma Büyükelçiliği görevinde bulunan Camille Barrere ve yakın iş birliği Fransis Charles-Roux ile Raimond Poincare İtalyanlarla savaşta ittifaklarının barış müzakereleri ve sonrasında da sürmesinden yanaydı. Öyle ki, 26 Nisan'da, Barrere, İtalya'nın yerine ABD ile taraf olan Fransa Başbakanı Georges Clemenceau'ya karşı öfke duymuş, Fransız Cumhurbaşkanı Raymond Poincare'e "Bu adam zararlıdır, eski sarsak bir ihtiyardır, onu bir akıl hastanesinde susturmak zorunludur" diye söylenmiştir. Barrere, İki gün sonra, Şubat 1919'da Clemenceau'nun bir suikastçı tarafından yaralanmasına da değinerek, "İşlerini bitirmeyen bazı mermiler var" diyecek kadar duygularını açığa vurmuştur. Barrere, İtalya olmadan yapılacak bir barışı çok kötü ve sonsuza dek tehlikeli bulduğunu, hoşnutsuzluğa yol açacağını ifade etmiştir. Konferans sırasında Fransızlarla İtalyanlar arasında yaşanan gelişmeler hakkında geniş bilgi için bk. Blatt, *agm.*, s. 27-40.

⁴³ Sina Akşin, Konferansta Fransa'nın bile zaman zaman İngiltere ve ABD karşısında ikinci plana düştüğü yerde İtalya'nın zaten bu seviyede olduğunu belirtmektedir. Ardından İtalya'nın büyük devletlere rağmen İzmir gibi önemli bir merkezi işgal edebilmesinin düşünülemeyeceğini, dolayısıyla İtalya'nın İzmir'i işgal edeceği gerekçesini Lloyd George'un bir bahanesi olarak gördüğünü ifade etmiştir. Bk. Akşin, *age.*, s. 235.

⁴⁴ Dilek, *agm.*, s. 38; Evans, *age.*, s. 163; Köse, *agm.*, s. 224.

⁴⁵ Oysa Anadolu'daki ABD temsilcilerinin merkeze göndermiş oldukları raporlar; "Kilikya'da Ermenilerin, İstanbul ve diğer bölgelerde ise Rumlara Türkleri provoke ederek, taşkınlık yaptığını" bildiriyordu. Paris Barış Konferansı'nın ne Wilson'un katıldığı ilk altı aydaki oturumlarında ve ne de sonraki oturumlarında benzer raporlar hiçbir şekilde dikkate alınmamıştır. Köse, *agm.*, s. 218

generaline gizlice bildirmesini rica etmiş, Atina'nın işgal hazırlıklarına başlamasını istemiştir.⁴⁶

İtalyanların istediklerini Konferansa kabul ettirememelerinin ardından, Anadolu'da müttefiklerine rağmen giriştikleri işgaller de dolaylı olarak İzmir'in Yunanistan'a verilmesi kararını kolaylaştırmıştır. 28 Mart'ta Antalya'ya, 11 Mayıs'ta Fethiye, Bodrum ve Marmaris'e, 14 Mayıs'ta ise Kuşadası ve Selçuk'a asker çıkararak ve bu bölgeleri işgal eden İtalyanların olası bir İzmir işgaline girişmesi, üç lideri telaşlandırmış ve onların İzmir'in Yunanistan'a verilmesi kararına gerekçe oluşturmuştur. Lloyd George'un İtalyanların Trablusgarp'ta yaptıkları gibi Anadolu'yu bir olupbitti şeklinde işgal ederse onları çıkarmanın güç olacağı ve İzmir meselesini halletmek için iki üç Yunan alayının şehre girmesi için Venizelos'a izin verilmesi şeklindeki sözleri bahsedilen gerekçenin güzel bir ifadesidir.⁴⁷

Yunanlıların, İzmir'i işgal etmelerini sağlayan büyük devletlerin bu düşüncesinin gerekçesi, görünürde Anadolu'daki Türk zulmü ve İtalyanların İzmir'i işgalini önlemektir.⁴⁸ Gerçekte ise bu devletler Yunanistan'ı, bir uydu devlet olarak kullanabileceklerini düşünerek tercih etmişlerdir.⁴⁹ İzmir'in işgalinden iki gün sonra, Wilson, İtalya'nın, İngiltere, Fransa ve ABD tarafından imzalanacak ortak bir muhtıra ile tehdit edilerek işgale muhalif tavırlarının engellenmesini önermiştir. Ancak tüm uğraşlara rağmen İtalya'nın muhalefeti aşılamamıştır. Yunanistan ile İtalya arasındaki düşmanlık o derece artmıştır ki, 19 Mayıs'taki oturumda İtalyan temsilcisi Sonnino, Venizelos'un toplantıdan çıkmasını isteyince Wilson, Venizelos'un da diğer dört üye gibi eşit haklara sahip olduğunu iddia etmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine Dışişleri Bakanı Sonnino, 6 Mayıs'ta, İtalya'nın olmadığı bir dönemde Yunanistan'ın davet edildiğini ve İzmir'in işgal planının Yüksek Kurul tarafından onaylandığını, ancak bu bölgenin 1915 ve 1917'deki gizli antlaşmalar tarafından İtalya'ya verildiğini tepkili bir ifade ile söylemiştir. Lloyd George ise Sonnino'ya "İtalya'ya danışılmadan İzmir'e tek bir Yunan askeri çıkartılmadığını ve İzmir'de Yunan ahali katledildiği için böyle bir işgale ihtiyaç duyulduğunu" belirtmiştir. İki gün önceki öğleden sonra toplantısında da benzer sorun gündeme gelmiş, Wilson, İtalyan temsilcisi Orlando'nun dikkatini dağıtmak için Beyaz Ordu Lideri General Denikin'in başarılarından ve Japonya'daki durumdan bahsetmeyi uygun görmüştür. Ayrıca, Wilson'un teşviki ile Kuşadası ve Antalya civarlarına çıkartılan İtalyan askerleri sorgulanarak Yunanlıların İzmir'i işgali

⁴⁶ Öztoprak, *age.*, s. 61-62.

⁴⁷ Çelebi, *age.*, s. 80-97; Jaeschke, *age.*, s. 70-71; Akşin, *age.*, s. 269; Tansel, *age.*, s. 165.

⁴⁸ Sonyel, *age.*, s. 56.

⁴⁹ Uslu, *agm.*, s. 368.

meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.⁵⁰ İtalyan delegesi bunun üzerine, Yüksek Kurul'a Kuşadası, Antalya ve Marmaris'te düzensizlik ve kışkırtma meydana geldiğini, İtalyan kuvvetlerinin bölgeye gelişinin bu kışkırtmaları bastırmak amacıyla olduğunu söylemiştir. Yüksek Konseyin Yunanistan'a Batı Anadolu'yu işgal etme yetkisi verme kararına ise katılmamıştır. Ayrıca daha sonra İzmir'i işgal eden Yunanlıların acımasızlığı İtalyanlar tarafından eleştirilmiş ve kamuoyuna açıklanmıştır.⁵¹

Görüldüğü üzere, gizli antlaşmalarla önce İtalya'ya daha sonra Yunanistan'a vaat edilen İzmir'in bu ülkelerden hangisi tarafından işgal edileceğine Paris Barış Konferansı'nda karar verilmiştir. İngiltere, Orta Doğu'ya vereceği şekil bakımından Yunanistan'ı tercih ederken, bunu fark eden İtalya, Türkiye siyasetini müttefiklerinden bağımsız hale getirerek Türklere daha fazla yaklaşmış ve menfaatlerini korumak için yalnız başına hareket etmiştir. İtalya'nın müttefiklerinden bağımsız bir Türkiye siyaseti izlemesi, Millî Mücadele hareketi açısından olumlu olurken⁵² İtalya'yı adı geçen grupla karşı karşıya getirmiştir.⁵³

15 Mayıs 1919'da, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinin Türkler arasında İtilâf Devletlerini bile rahatsız edecek ölçüde büyük bir infiale yol açması, Yunanlıların kötü muamelelerinin bazı İngiliz ve Fransız gazetelerinde yayınlanması, Paris'te gözlemci olarak bulunan Hintli Müslüman delegelerin protestoları,⁵⁴ Türkler tarafından yapılan mitingler, İtilâf Devletlerinin Osmanlı hükümetini Paris Barış Konferansı'na davet etme hususundaki tavırlarında değişikliğe sebep olmuştur.⁵⁵ Anlaşılan o ki, gerek İtilâf Devletlerinin Osmanlı

⁵⁰ Köse, *agm.*, s. 229.

⁵¹ Yılmaz Altuğ, "Turkish Italian Diplomatic Relations (1919-1938)", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı 3-4-5, 1993, s. 198-199.

⁵² Örneğin Yunanistan İtalyanların el altından Türk millî hareketini desteklediğini, Mustafa Kemal kuvvetleri ile İtalyanların ilişkileri bulunduğunu ve genç Türk milliyetçilerinin Avrupa'dan İtalyan aracılığı ile Anadolu'ya geçirildiklerini iddia etmiştir. Venizelos, 10 Temmuz 1919'da, Clemenceau'ya gönderdiği mektupta, sayıları da abartarak, Türklerin önemli bir askerî güç örgütlemek üzere, Konya'da 60.000 kişi topladıklarını ve bunun yakında 300.000'e çıkacağını, İtalyanların buna göz yummakla kalmayıp, cesaret de verdiklerini yazmıştır. Bk. Olcay, *age.*, s. XXXVII.

⁵³ Çelebi, *age.*, s. 49; Mevlüt Çelebi, "Menteşe Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 21, 2008, s. 81. İtalyanların Millî Mücadelecilere dolaylı yollardan bazı tüccarların etkinliği vasıtasıyla silah sağladığı söylenebilir. Bunun dışında İtalyan yetkililer, Yunan işgaline karşı Türk siyasi ve askerî örgütlenmesine kolaylık sağlamış ya da onu istisnalar hariç hiç rahatsız etmemiş ve bu sayede Millî Mücadeleciler saldırıları için İtalyan bölgesinde rahat üsler oluşturabilmişlerdir. Bkz Grassi, İtalya ve Türk Sorunu..., s. 62.

⁵⁴ Evans, *age.*, s. 164.

⁵⁵ Amiral Richard Webb 17 Ağustos'ta İngiliz Dışişleri'ne gönderdiği bir mektubunda şöyle demektedir: "Gerçek şudur ki, Venizelos memleketine en büyük kötülüğü Yüksek Konseyi, bölgeyi yatıştırmak için Yunan askerlerinin İzmir'i işgaline kandırmakla yapmıştır. Bütün bölgeyi

politikalarının çakışması ve gerekse Osmanlı Devleti'nin iç politik durumu, Osmanlı Devleti'nin Paris Barış Konferansı'na davet edilmesini imkân dâhiline getirmiştir. Sonunda Clemenceau'nun teklifi ve bu girişimlerde Fransızlardan geri kalmak istemeyen İngilizlerin desteği ile Osmanlı Devleti, 30 Mayıs 1919'da Paris Barış Konferansı'na davet edilmiştir.⁵⁶ 3 Haziran'da, Sadrazam Damat Ferit Paşa ile eski Sadrazam Tevfik Paşa, Maliye Nazırı Tevfik, Şura-yı Devlet Reisi Rıza Tevfik ile Reşit Hilmi Beylerden oluşan beş kişilik Türk Kurulu Konferansa sunum yapmak üzere Paris'e gelmiş, 17 Haziran 1919 tarihinde Onlar Konseyi'ne bir sunum yapmıştır. Bu sırada İzmir'in kendilerine danışılmadan Yunanistan'a verilmesinden dolayı büyük bir öfke ve kırgınlık duyan İtalya, İngiliz dışişlerine göre Kont Sforza vasıtasıyla Osmanlı heyetine her türlü desteği sağlamak için çalışacağına dair söz vermiştir. Heyette yer alan Tevfik Bey'in İtalyan generallerle bir araya geldiği ve onlardan yardım için güvence aldığı belirtilmiştir.⁵⁷

Osmanlı heyeti, Paris'te verdiği muhtırada Wilson İlkeleri çerçevesinde Osmanlı Devleti'nin oldukça makul yeni sınırlarını belirlemek ve inisiyatif kullanmak istemiştir. Bu durumun muhtıraya yansıtılması⁵⁸ İtilaf Devletlerini kızdırmış ve paylaşım projelerini gerçekleştirme sürecine bir müdahale olarak algılanarak hakarete varan sert cevap vermelerine yol açmıştır.⁵⁹ Paul Helmreich'e göre, ABD başkanı Wilson, "ömrümde bundan daha aptalca bir şey duymadım" derken İngiltere Başbakanı Lloyd George da, Osmanlı heyeti ve muhtıra için "iyi espri" ifadesini kullanmış ve Osmanlı heyetinin faaliyetlerini gösteri olarak nitelendirerek "Türklerin siyasî kabiliyetsizliğinin en iyi kanıtı" yorumunu yapmıştır.⁶⁰ Padişahın isteklerini dile getirdiği ve inandırıcılığı ya da

mezbahaneye çevirmiş olması bir yana Türkler ve Yunanlılar arasındaki düşmanlığın büyük ölçüde artmasına yol açmıştır." Bk. Baytok, *age.*, s. 29. Aynı kişi daha 14 Şubat 1919'da Yunanlıların Trakya ve İstanbul'da yaptığı suüstimalleri hükümetine bildirmiştir. Bk. Jaeschke, *age.*, s. 55-56.

⁵⁶ Tansel, *age.*, s. 257; Mustafa Budak, "I. Dünya Savaşı Sonrası Yeni Uluslararası Düzen Kurma Sürecinde Osmanlı Devleti'nin Tavri Paris Barış Konferansı'na Sunulan 23 Haziran 1919 Tarihli Muhtıra", *Divan*, Sayı 2, 1999, s. 196-197.

⁵⁷ FO, File: 608/115, No. 461, Amiral Calthrope'den Lord Curzon'a, Telgraf, 26 Haziran 1919.

⁵⁸ Osmanlı Devleti adına delegasyon başkanı Damat Ferit Paşa konuşmuştur. Ferit Paşa, Türkiye'nin savaştan dolayı bir sorumluluğu olduğunu reddederek suçu Almanya ve İttihat Terakki Cemiyeti'ne yüklemiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin parçalanmamasını isterken Wilson İlkeleri'ne uygun şekilde varlığının korunmasını istemiştir. Bk. Evans, *age.*, s. 190-191; Baytok, *age.*, s. 12-14. Muhtıra metni için bk. Olcay, *age.*, s. LXIII-LXXI

⁵⁹ Budak, *age.*, s. 211. Örneğin Fransa Başbakanı Clemenceau, Damat Ferit'in tek suçlu olarak İttihatçıları gösterme çabasını reddetmiş, beş yüz yıldır Türklerin suçlu olduğunu ve Asya'ya dönmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Bk. Orhan Koloğlu, *Mondros'tan Mudanya'ya Osmanlı'da Son Tartışmalar*, Doğan Kitap, İstanbul, 2008, s. 98. Konferansın Osmanlı heyetine verdiği cevap metni için bk. Olcay, *age.*, s. LXXI-LXXXIII.

⁶⁰ Helmreich, *age.*, s. 81.

uygulanabilirliği olmadığı için yukarıda da örnekleri verildiği üzere Müttefiklerce çok sert bir biçimde karşılık bulmuştur.⁶¹ Dolayısıyla İtalyanların Konferanstaki bütün itirazlarına ve Konferansı terk ederek istediklerinin dikkate alınması manevrasına rağmen özellikle Batı Anadolu'da (daha özelinde İzmir ve çevresinde) yaşanan İtalyan-Yunan çekişmesinde kazançlı çıkan Yunanistan olmuş ve İzmir 15 Mayıs 1919 tarihinde işgal edilmiştir.

İtalya'nın Adriyatik ve Arnavutluk Meseleleri Karşısında Konferanstaki Tutumu

Paris Barış Konferansı tutanakları incelendiğinde, Konferansın ilk günlerinden itibaren İtalyan temsilcilerinin Adriyatik, Dalmaçya kıyıları ve Fiume'nin⁶² kendilerine verilmesi hususunda ısrarcı oldukları görülür.⁶³ 7 Şubat 1919 tarihinde İtalya tarafından Konferansa sunulan muhtırada, kendilerinin de zaferin kazanılmasında pay sahibi oldukları, fakat savaşın ekonomik açıdan İtalya'yı kötü bir duruma getirdiği, bu bakımdan tatmin edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Muhtırada, Londra Antlaşması'nın 4. ve 5. maddelerine dayanılarak Fiume ve Split'in (Spalato) tarihi, coğrafi ve stratejik açıdan İtalya'ya ait olduğu iddia edilmiştir.⁶⁴

Dalmaçya ve doğu sahillerinin çoğunluğunda Yugoslavlar yaşamasına rağmen, stratejik açıdan bakıldığında yapılan tartışmalar, İtalya'nın topraklarını genişletme isteklerini haklı çıkarabilirdi. Öyle ki, Dalmaçya kıyılarında bulunan adalar ve limanların sağladığı aşağıda açıklanan kolaylıklar nedeniyle Birinci Dünya Savaşı'nda, Avusturya-Macaristan'ın Adriyatik'teki deniz gücünün, İtalya kıyıları için meydana getirdiği tehlike görülmüştür.⁶⁵ Adriyatik'in sayısız limanı ve dağlık, düzensiz doğu kıyısı, sahil kesiminin düz ve liman sayısının az olduğu batı kıyılarına göre daha korunaklıydı. Doğru kıyısındaki herhangi bir deniz gücü İtalya'ya karşı avantajlı bir konumda olmaktadır. İtalyan limanlarına

⁶¹ Olcay, *age.*, s. LXXI.

⁶² Fiume, Adriyatik Denizi'nin bir girintisi olan Kvarner Körfezi'nde yer alır. Bugün Hırvatistan sınırları içerisindedir ve "Rijeka" olarak isimlendirilmiştir. İtalya, özellikle Adriyatik'teki egemenliğinin garantisi için ısrarla Fiume'yi topraklarına katmak istiyordu. Bk. Köse, *age.*, s. 223. Londra Antlaşması'nda İtalyan Heyeti, Habsburg İmparatorluğu'na Fiume kentinin liman olarak bırakılmasını kabul etmişti. Ancak, Habsburgların çöküşü ve Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın doğuşu nedeniyle İtalya, bu vazgeçmenin geçersiz sayılmasını istemiştir. Bk. Fabio L. Grassi, *İtalya ve Türk Sorunu 1919-1923 Kamuoyu ve Dış Politika*, Çev. Nevin Özkan-Durdu Kundakçı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 27.

⁶³ Sadece Sonnino, Londra Antlaşması'nın arkasında olmakla birlikte Fiume'ye fazla ilgi duymamıştır. Kendisine göre küçük olan bu talep yüzünden daha önemli isteklerinin engellenebileceğinden endişe etmiştir. Bk. Macmillan, *age.*, s. 277.

⁶⁴ Çelebi, *age.*, s. 46-47.

⁶⁵ Macmillan, *age.*, s. 286-287; Evans, *age.*, s. 156-157.

sığınan bir filo, kıyıların düzlüğü nedeniyle uzak mesafeden denizde görünürken doğu kıyısı boyunca saklanan gemiler, dağların oluşturduğu engeller sayesinde görünmüyordu. Yaklaşmakta olan bir filonun batı sahilinden gözlemi, doğu kıyılarının egemen tepelerinin sahip olduğu avantaj ile karşılaştırıldığında sınırlı imkânlarla sahipti. Kıyı savunma topçusunun durumu da aynıydı. Batı limanlarının birinden savaş vermek için çıkan filo gafil avlanabilirken doğu kıyılarındaki adaların arkasında manevra yapan bir filo, aynı anda birkaç geçitten ortaya çıkabilir ve önceden belirlenmiş stratejisini uygulayabilirdi. Doğru kıyılarındaki berrak sular, gizli mayınları veya denizaltıları ortaya çıkarırken İtalyan kıyılarını çevreleyen karasuları, düşman denizaltıların yerleşimini ya da gemiler tarafından döşenen mayınların bulunmasını zorlaştırmaktaydı. Aydınlatma konusunda bile İtalyanlar büyük bir dezavantaja sahiptiler. Baskınlar batı sahiline genellikle karanlıkta, denizi geçerek ve sabahın erken saatlerinde yapılabilir, ayrıca hedefler doğmakta olan güneş tarafından iyi aydınlatılabilirdi. Oysa İtalyan topçusu, düşman gemilerine ateş ederken güneşe bakmak zorunda kalıyordu. Benzer şekilde bir İtalyan filosu doğu kıyılarına doğru harekât düzenlediğinde, bu sefer savunmada bulunan taraf yüksek kayalıkların sağladığı savunma avantajından yararlanabiliyordu. Diğer taraftan savunmada bulunan karşı taraf için arkasına aldığı güneş ya da aydınlık, İtalyan gemilerini sahil bataryaları için kolay bir hedef haline getiriyordu. İtalyanların ifadesiyle doğu onlara bu konuda cömert davranmamış, kötü bir oyun oynamıştı.⁶⁶ Dalmaçya kıyılarına ve dolayısıyla oradaki bütün stratejik noktalara sahip olma isteğinin arkasında bu gibi sebepler yatmaktaydı. Zaten İtalyanlar Konferansta sayıca az buldukları yerleri talep ederken Wilson Prensiplerine takılmamak için kendi güvenliklerini teminat altına almak gerekçesini öne sürmekteydiler. Aksi bir durumda özellikle Dalmaçya kıyılarında Slavlar çoğunlukta ve kendi kendini yönetme ilkesi ışığında adı geçen yerlerin yeni kurulan Yugoslavya'ya bırakılması gerekmektedir.

Ancak İtalyan temsilciler Dalmaçya kıyılarından çok daha fazlasını istemişlerdir. 19 Nisan'da İtalya Başbakanı Orlando, Dörtler Konseyi'ne Adriyatik'in Slavca konuşulan bölgelerinin de kendilerine verilmesini talep eden bir teklif sunmuştur. Sınırlarını eski Avusturya-Macaristan sınırının elli ila yüz kilometre doğusuna kaydırmak da isteyen İtalyanlar, Dalmaçya kıyısında yukarıda adı geçen Split'e kadar inmek, İstria yarımadasının tamamını almak ve Pula'daki donanma üssüne sahip olmak istiyorlardı. Diğer şeylerin yanı sıra, Yugoslavya için elverişli tek liman ve şehir olan, özellikle Londra Antlaşması'nda Hırvatistan'a ayrılan Fiume kentini ve bölgesini talep etmişlerdir.

⁶⁶ Douglas Wilson Johnson, "Fiume and the Adriatic Problem" *What Really Happens at Paris the Story of the Peace Conference, 1918-1919*, Ed. Edward Mandell House and Charles Seymour, The Scribner Press, New York, 1921, s. 124-125; Macmillan, *age.*, s. 280-281.

Ayrıca Adriyatik'in kuzeydoğu köşesindeki birkaç kilit adayla güney uçtaki Vlore limanını da kazanmak, böylece tüm Adriyatik'e egemen olmak düşüncesindeydiler. İtalya, geçici olarak Londra Antlaşması tarafından verilen kısım yerine tüm Arnavutluk'ta da kontrol istemiştir. İtalyan temsilciler savaşın beklenilenden daha uzun sürmesi ve Rusya'nın çökmesi sebebiyle tazminat hakkına sahip olduklarını, zira Londra Antlaşması'nda müzakere edildiği zamanda öngörülenden daha ağır bir yük yüklendiklerini isteklerine gerekçe olarak belirtmişlerdir.⁶⁷ Ancak milliyet temelinde durum oldukça açıktı. İtalyan nüfus, eski Avusturya-İtalya sınırında sona ermemiştir. Bununla birlikte Gorizia kadar doğuda ve Istria yarımadasının batı kenarı boyunca Trieste'den Pula'ya kadar İtalyanlar çoğunlukta idi. Böylece İtalya, ırksal gerekçelerle, doğudaki dağ geçidinin batı tabanına denk gelen bir sınırı isteyebilirdi. Fakat bu çizgiden doğuya doğru, Johnson'a göre "*hem İtalyan hem de Yugoslav yetkilileri, Yugoslavların nüfusun ezici bir çoğunluğunu oluşturduğu konusunda hemfikir idiler.*" Dolayısıyla Fiume'nin İtalya'ya verilmesi durumunda yüz binlerce Yugoslav İtalyan egemenliğine girecekti.⁶⁸ Paris Barış Konferansı müzakereleri sırasında İtalyanlar için taleplerini çoğunluğa sahip oldukları veya milliyet savına uygun sonuçların uygulanabileceği alanlarla sınırlamadıkları söylenebilir. İtalyanların buna rağmen taleplerini Dalmaçya kıyılarının ötesine taşması bunun delilidir. Ancak şurası da bir gerçek ki, Istria ve Dalmaçya kıyılarında İtalyanların mı yoksa Slavların mı çoğunlukta olduğu meselesi tartışmaya açık bir konu olarak güncelliğini o dönemin karmaşıklığından beri sürdürmektedir. Zira II. Dünya Savaşı sonrası adı geçen bölge Yugoslav silahlı kuvvetleri tarafından işgal edilirken çoğunluğunu İtalyanların oluşturduğu yaklaşık 230.000 ile 350.000 kişinin İtalya'ya göç etmesi, bölgedeki İtalyan nüfusunun da azımsanamayacak bir sayıda olduğunu göstermektedir.⁶⁹

Oysa ne Wilson ne Clemenceau ne de Lloyd George, Fiume'yi ve Dalmaçya'nın doğu kıyılarını İtalya'ya vermeye niyetli değildi.⁷⁰ Öyle ki,

⁶⁷ Johnson, agm., s. 126-127.

⁶⁸ Agm., s. 121.

⁶⁹ Tammy Evans and Rudolf Abraham, *Istria Croatian Peninsula*, The Globae Pequot Press, USA, 2013, s. 11; Pamela Ballinger, "9. Cleansed of Experience? Genocide, Ethnic Cleansing, and the Challenges of Anthropological Representation", *Genocide Truth, Memory and Representation*, Ed. Alexander Laban Hinton and Kevin Lewis O'Neill, Duke University Press, USA, 2009, s. 293-295.

⁷⁰ Yavuz, *age.*, s. 10. İtalya, Avrupa'da artan bir izolasyona maruz kalıyordu. Fransa ve İngiltere, İtalyan karşıtı duygularını pek gizlemiyordu. Hoşlanmadıkları İtalya'nın dış politikasına karşı gizlice fırsat kolluyorlardı. Her iki ulus da Londra Antlaşması'nın vaatlerini yerine getirmekte isteksizdi. Her ikisi de küçük ortaklarının emperyalist hedeflerini suçlayan ABD'ye meseleyi çevirmekte başarılı oldu. Onlar, yalnızca herhangi bir resmi antlaşma ile sınırlı olmayan Amerikalıların aşırı taleplerinde İtalya'ya karşı çıkabileceğini savundu. Bk. Rossini, *agm.*, s. 228.

Yugoslavya'nın standart ölçüdeki demir yolu sisteminin hemen hemen tamamı Fiume'nin enlemindeydi. Ülkenin verimli nehir ovaları büyük oranda o bölgeyle sınırlıydı ve insanların yaklaşık üçte ikisi bu ovalarda ve vadilerde yaşamaktaydı. Demir yolu inşaatı orada kolay ve nispeten ucuzdu. Böylelikle, Yugoslav ulusunun yaşamının, olağandışı bir derecede ülkenin kuzeyinde yoğunlaştığı ve bu ekonomik yaşamın dayandığı demir yolu sisteminin denize doğrudan tek çıkışının Fiume olduğu görülmekteydi. Fiume'yi egemenliğine alan gücün bütün bir ulusun hayatını elinde tutabileceği söylenebilirdi. Bu nedenle Fiume'nin kendine özgü değeri, Balkanlar'da ekonomik, siyasî ve askerî güç kullanma temelini teşkil etmesindendi. Hâlbuki Fiume, Yugoslavya ve kuzeydeki komşu toprakların serbest ekonomik gelişimleri için mutlak bir gereklilik oluşturuyordu. İtalyanlar ise Trieste'nin ticaretini canlı tutmak ve oradaki ticareti Trieste'ye yönlendirmek için Fiume'yi elde bulundurmanın zorunluluğuna parmak basıyordu.⁷¹ Ancak Yugoslavların ezici bir çoğunluğunun İtalya'nın egemenliği altına girmeden bu devlete bağlanamaması, anlaşmalar gereği, Müttefiklerin (İtalya'nın kendisi de dâhil olmak üzere) Fiume'yi Hırvatistan'a vadetmesi (dolayısıyla Yugoslavya'ya kalmalıydı), Fiume'de yaşayanların ne isteyeceğinden bağımsız olarak adalet ilkeleri ve limanın güvenliği gibi sebeplerle İtalya'nın Fiume talebi reddedilmekteydi.⁷² Ayrıca özellikle Amerikalılar, gizli antlaşmalara dayalı emperyalist ve gayriahlaki bölüşümü temsil eden eski diplomasi yerine yeni diplomatik usulleri tercih ediyordu.⁷³ Wilson ile Sonnino arasındaki kişisel çatışma da İtalyan isteklerine olumsuz yansımaktaydı. Asıl mesele Wilson'a göre yağmayı paylaşmak mıydı, yoksa sınırları etnik çizgilere göre çizmek mi. Wilson bunu bir prensip meselesi sayıyordu.⁷⁴

Wilson, 19 Nisan'daki Orlando'nun isteklerinden önce, 14 Nisan'da bu konuda İtalya Başbakanı Orlando'ya sunduğu muhtıradan bir "Wilson Hattı" oluşturduğunu belirtmiştir. Buna göre Wilson, Dalmaçya'nın tamamı ile adaları Yugoslavya'ya bırakmış, Fiume'yi Yugoslav gümrük sistemi içinde otonom bir hale getirmiş ve İtalyanlara sadece Lissa'yı vermiştir. Orlando ise bu teklifi kabul etmemiş önce yukarıda bahsedilen teklifini sunmuş ve ardından istekleri kabul edilmeyince tepki olarak 24 Nisan tarihinde Paris'ten ayrılarak Roma'ya

⁷¹ Macmillan, *age.*, s. 289.

⁷² Johnson, *agm.*, s. 134.

⁷³ Rossini, *agm.*, s. 232.

⁷⁴ Macmillan, *age.*, s. 275. Yukarıda İtalya'ya karşı ilkelerini savunan Wilson'un, mesele Türk topraklarının paylaşımına geldiğinde o meşhur ilkelerini hiç hatırlamadığı malumdur. Benzer şekilde İtalyanlar Konferanstan çekildiklerinde Japonlar da Çin'deki Alman sömürgelerini almak istiyordu. Wilson buna başlangıçta yanaşmadıysa da Japonlar müzakereleri bırakma tehdidinde bulununca onların isteklerini kabul etti. Bkz Sharp, *agm.*, s. 18.

dönmüştür.⁷⁵ 6 Mayıs tarihinde Wilson'un Paris'teki ikametgâhında, Wilson, Lloyd George ve Clemenceau arasında yapılan toplantıda ise İtalyanların Fiume ısrarı yeniden gündeme gelince Wilson, "İtalyanların Fiume'yi hiçbir şart altında alamayacaklarını anlamaları ne kadar sürecek" diyerek bu talebin kesinlikle reddedileceğini bir kez daha belirtmiştir.⁷⁶ Clemenceau da bir İtalyan gazete temsilcisine "Sen Fiume'yi istiyor musun? Neden Ay değil?" diyerek meseleye bakışını yansıtmıştır.⁷⁷ Dolayısıyla süreç içerisinde İtalya'nın çözüme bağlanan tek talebi, Avusturya-Macaristan topraklarından Brenner Geçidi'nin güneyini, Trentino'yu ve çoğunluğu Alman olan Güney Tirol'u alması olmuştur.⁷⁸

İtalyanlar diğer birçok meselede olduğu gibi Arnavutluk konusunda da Yunanistan'la karşı karşıya gelmiştir. Savaş sırasında İtalya, ele geçirdiği Arnavutluk'un büyük bölümünden çıkmak istememiştir. Özellikle Vlore limanı, karşısındaki Sazari adasıyla birlikte Adriyatik'e girişin anahtarını elinde tutmaktaydı. Yani İtalya her ikisine sahip olursa bölgeye girişi kapatabilir ve Dalmaçya kıyılarındaki istekleri de düşünüldüğünde Adriyatik'i bir iç deniz ya da İtalyan denizi haline getirebilirdi. Yunanistan ise Konferans boyunca gerek Anadolu'da gerek Balkanların diğer bölgelerinde talep ettikleri yerleri almak adına kullandığı ve doğruluğu şüpheli olan nüfus istatistiklerine başvurarak bölgeyi istemekteydi.⁷⁹ Oysa İtalyanlar Adriyatik'in doğusunda güçlü bir Yunanistan görmek istemiyorlardı. Mesele her iki tarafın delegelerinin olumsuz tutumuyla birlikte 1919'un yaz mevsimine kadar çözülemeden devam etti.⁸⁰

Paris Barış Konferansı'nda bu gelişmeler yaşanırken İtalya'da iç siyasette de karışık bir dönem yaşanıyordu. Konferans sırasında Orlando ve Sonnino, Fiume konusunda artan milliyetçi baskıya göre hareket etmezlerse ödemek zorunda

⁷⁵ Çelebi, *age.*, s. 86. Macmillan ise eserinde Lloyd George'un sevgilisi Frances Stevenson'un şahitliğinde Orlando'nun toplantı sonrası demir bir çubuğa yaslanarak başını avuçlarının içine aldığı, kendisine ağlıyormuş gibi geldiğini sonrasında ise mendilini çıkarıp göz ve yanaklarını sildiğini aktarmaktadır. Bk. Macmillan, *age.*, s. 275.

⁷⁶ Köse, *agm.*, s. 223. Wilson, İtalya'nın stratejik sorunlarını bir anlaşmaya dayanarak (Londra Antlaşması kastediliyor) yerine getirmeyi kabul edemeyeceğini bildirmiştir. Ona göre bu tarz gizli antlaşmalar, düşünüş ve hesaplar, 1815'ten beri uluslararası ilişkileri çürüten tutumlardı. Zira bu, milletleri geçmiş yüzyılda birçok savaşlara ve nihayetinde bir dünya savaşına sürüklemişti. Böyle bir antlaşmayı Amerikan halkı ve senatosuna sunamazdı, çünkü reddedilirdi. Wilson gizli antlaşmaların barış antlaşmalarına temel alınacak ilkelere bağdaşmayacağını da sözlerine eklemiştir. Bk. Evans, *age.*, s. 157-158.

⁷⁷ Blatt, *agm.*, s. 34.

⁷⁸ Macmillan, *age.*, s. 286; Alan Sharp, "The Paris Peace Conference and Its Consequences", https://encyclopedia.1914-1918-online.net/pdf/1914-1918-Online-the_paris_peace_conference_and_its_consequences-2014-10-08.pdf, (15.02.2019), s. 8.

⁷⁹ Sonyel, *age.*, s. 35.

⁸⁰ Macmillan, *age.*, s. 349-351.

kalacakları politik bedeli tahmin ediyorlardı.⁸¹ Nitekim Orlando hükûmeti gerek konferanstaki İtalyan isteklerini yerine getirememesi gerekse milliyetçi muhafazakâr kesimlerin baskısı sonucu 19 Haziran'da hükûmetten çekilmiş ve yerine 23 Haziran'da Francesco Nitti geçmiştir.⁸² Nitti, yeni Dışişleri Bakanı Tommaso Tittoni ile birlikte biran evvel dış meseleleri çözerek İtalya'nın iç sıkıntılarıyla meşgul olmak istemiştir. Dolayısıyla Tittoni, Venizelos'la buluşmuş, Arnavutluk, Oniki Ada ve Anadolu'daki nüfuz alanları konusunda bir anlaşmaya varmak için çalışmalar başlatmıştır.⁸³ Ağustos 1919'da ise Fiume'nin Milletler Cemiyeti'nin güvenliği altında tarafsız kent olması, Dalmaçya'nın da Yugoslavya'ya verilmesi konusunda Lloyd George ve Clemenceau ile anlaşmaya varmıştır.⁸⁴ Almanya ile yapılan barış antlaşması sonrası ülkesine dönen Wilson da durumdan haberdar edilmiştir. Ancak İtalya adına Konferansta bu gelişmeler yaşanırken iç siyasette ise olaylar karmaşaya doğru sürüklenmiş ve D'Annunzio ile başlayıp Mussolini ile devam eden Faşist iktidara uzanacak yolun taşları döşenmiştir.⁸⁵

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı'na Fransa ve İngiltere ile giriştiği sıkı pazarlıklar sonucunda İtilaf Devletleri yanında katılan İtalya, öncelikle kendi hinterlandını genişletmek, ardından Anadolu'nun batı ve güney bölgelerine uzanabilmek ve elde edebilirse bazı Afrika kolonilerini egemenliğine katmak amacındaydı.

⁸¹ Zara Steiner, "Savaş, Barış ve Uluslararası Devlet Sistemi", Jay Winter-Geoffrey Parker-Mary R. Habeck, *I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl*, Çev. Tansel Demirel, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 257.

⁸² Grassi, *Türk-İtalyan İlişkilerinde...*, s. 116.

⁸³ Grassi, *İtalya ve Türk Sorunu...*, s. 64-66.

⁸⁴ Elde edemediği çıkarlar sebebiyle İtalya'da artan muhalefetin ve başında bulunduğu hükûmetin tavizler vererek bir barışa ulaştığının farkında olan Nitti, şu sözleri söylemiştir: "Beni büyük bir törenle gömmek hazırlığında bulunulduğundan kuşku kalmamıştır. Ama buna geçilmeden, izin verirsiniz, durumumun gülünç bir hal aldığını da söylemeden geçemeyeceğim. Her gün bir başka şeyden vaz geçirtiyorum ve böylece, İtalya'daki durumum, her geçen gün biraz daha sarsılıyor." Bk. Olcay, *age.*, s. XXXIII.

⁸⁵ D'Annunzio eski asker ve savaş gazilerinden oluşan bir grupla Fiume'ye girmiş ve şehri işgal etmiş, Nitti hükûmeti ise D'Annunzio'ya ambargo uygulamaya çalışmıştı. İşlerin iyice karmaşıklaştığı bu dönemde İtalyan ve Yugoslavlar bir araya gelmiş ve sınırları düzenleyen Rapallo Antlaşmasını imzalamıştır. İtalya İstria yarımadasının neredeyse tamamını, Dalmaçya kıyısındaki Zadar'ı ve birkaç küçük adayı kazanmıştır. Fiume ise İtalya'ya bir kara şeridiyle bağlı özerk bir devlet haline gelirken Adriyatik'te geri kalanı Yugoslavya elde etmiştir. Ancak İtalya'nın Fiume'ye olan ilgisi azalmamış ve 1922 Ekiminde iktidara gelen Faşistler, Mussolini'nin başbakanlığında yürüttükleri faaliyetlerle Fiume'yi 27 Ocak 1924'te ilhak etmişlerdir. Bk. Macmillan, *age.*, s. 296-299; 356-357; Knapton-Derry, *age.*, s. 77; Murat Sarıca, *Birinci Dünya Savaşından Sonra Avrupa'da Barışı Kurma ve Sürdürme Çabaları (1919-1929)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul, 1982, s. 247.

Böylece, savaşın sona ermesiyle birlikte yenilen devletlerle yapılacak barış şartlarını görüşmek için Paris'te toplanan ülkeler arasında yer aldı. Ancak İtalya'nın savaşa girdiği dönemle savaşın sona erdiği zaman diliminde çok şey değişmiş, özellikle Rus İmparatorluğu'nun çöküşü, Yunanistan ve ABD'nin savaşa dâhil oluşu, bu devletin hedeflerinin yeniden gözden geçirilmesine sebep olmuştur. Sahip olduğu ekonomik ve askerî gücün değişen söz konusu şartlar içerisinde amaçlarına ulaşmada yeterli olmadığını gören İtalya, bir taraftan Paris'teki Konferans boyunca, stratejisini, kendisine Londra Antlaşması ile vaat edilenleri hatırlatmak ve bunların yerine getirilmesini diplomatik girişimlerle gerçekleştirmek üzerine kurmuştur. Diğer taraftan, Konferans boyunca, İtalya'daki karışık siyasî ortam Paris'e yansımış ve bu da İtalyan heyeti üyelerinin aralarındaki uyumu olumsuz etkilemiştir. Oysa Konferansın diğer başat güçleri ABD, İngiltere ve Fransa, İtalya'nın savaşa olan katkısını çok sınırlı görerek ileride Doğu Akdeniz ve Anadolu'da kendilerine sıkıntı çıkarabileceğini düşünmüştür. Bunun sonucu adı geçen üç ülke İtalya'nın beklentilerini sınırlamış, İtalyan istekleri karşısında istisnai durumlar hariç birlikte hareket edebilmiş, hatta zaman zaman İtalyan temsilcileri görmezden gelerek Armaoğlu'nun deyimiyle onlara adeta bir üvey evlat muamelesi yapmışlardır. Grassi ise İtalyan diplomasisinin görünüşte enerjik, ancak birçok yönden soyut ve edilgen bir tutum arasında bocaladığını, Doğu'daki dengeleri gözetmesine rağmen Londra Antlaşması'nın genel ilkelerinin tartışma konusu edilmeyeceğine inandığını belirtmiştir.⁸⁶

Savaş sonrası yapılan Paris Barış Konferansı'nda, İtalya'nın hedeflerine ulaşamaması ve çok sınırlı bir kazanç elde etmesi, politikasının ve iç siyasî yapısının tamamen değişmesine de sebep olmuştur. Konferansın özellikle en önemli kararlarının alındığı ilk altı aylık sürede görev yapan Orlando hükûmeti istifa etmiş, yerine geçen Nitti hükûmeti ise tavizkâr bir tutum takındığı gerekçesiyle eleştirilere ve İtalya içerisinde protestolara maruz kalmış ve bütün bunların sonucu İtalya, aşırı milliyetçi bir siyasî düzen değişikliğine doğru sürüklenmiştir. Diğer taraftan İzmir'in Yunanistan'a verilmesi, Konferansta kendi işgallerinin sorgulanması, İtalya'nın müttefikleriyle arasını daha da açma pahasına Anadolu politikasında Mustafa Kemal önderliğinde yürütülen Millî Mücadele'ye ılımlı yaklaşmasına sebep olmuş, bir nevi Yunanistan'ın Türk kuvvetleri karşısında yenilgiye uğramasına katkı sağlanmıştır. Nihayetinde beklentilerinin çok uzağında kalan İtalyanlar, Birinci Dünya Savaşı sonunda elde edemediklerini kazanmak adına Mussolini'nin yönetiminde İkinci Dünya Savaşı'nın baş aktörlerinden birisi haline gelmiştir.

⁸⁶ Grassi, Türk-İtalyan İlişkilerinde..., s. 32.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

The National Archives of the UK, Foreign Office (FO),

File: 608/94/2.

File: 362/1/3.

File: 362/1/3.

File: 608/94/3.

File: 608/1150.

Kitap ve Makaleler

Papers Relating To The Foreign Relations of The United States, The Paris Peace Conference, 1919 (1946) Volume V, Ed. Joseph V. Fuller, United States Government Printing Office, Washington.

ABAZİ Burhan (2007) *Yugoslavya Siyasal Sisteminin Yıkılışı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslar Arası İlişkiler Anabilim Dalı, Konya.

AKŞİN Sina (2004) *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele (Mutlakiyete Dönüş 1918-1919)*, Cilt I, 2. Basım, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

ALTUĞ Yılmaz (1993) Turkish Italian Diplomatic Relations (1919-1938), *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı 3-4-5, s. 197-208.

ARMAOĞLU Fahir (1999) *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

----- (2005) *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1914-1995)*, 12. Baskı, Alkim Yayınları, İstanbul.

BALLINGER Pamela (2009) “9. Cleansed of Experience? Genocide, Ethnic Cleansing, and the Challenges of Anthropological Representation”, *Genocide Truth, Memory and Representation*, Ed. Alexander Laban Hinton and Kevin Lewis O’Neill, Duke University Press, USA, s. 279-316.

BAYTOK Taner (1970) *İngiliz Kaynaklarından Türk Kurtuluş Savaşı*, Başnur Matbaası, Ankara.

BLATT Joel (1986) France and Italy at the Paris Peace Conference, *The International History Review*, Vol 8, Issue 1, s. 27-40.

BUDAK Mustafa (1999) I. Dünya Savaşı Sonrası Yeni Uluslararası Düzen Kurma Sürecinde Osmanlı Devleti’nin Tavrı Paris Barış Konferansı’na Sunulan 23 Haziran 1919 Tarihli Muhtıra, *Divan*, Sayı 2, s. 191-215.

ÇELEBİ Mevlüt (2002) *Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

- (2008) Mentеше Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 21, s. 81-96.
- DİLEK Mehmet Sait (2013) Paris Barış Konferansı'nda Yunan Talepleri, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 36, s. 31-42.
- DOĞAN Cabir (2016) Cemiyet-İ Akvam'ın Kuruluşunun İstanbul Basınına Yansımaları, *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, s. 33-47.
- EDİZ İsmail (2016) İtalya'nın Oniki Ada'yı İşgali ve Güney Arnavutluk Sorunu (1912-1918), *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, s. 35-59.
- EVANS Laurence (1972) *Türkiye'nin Paylaşılması (1914-1924)*, Çev. Tevfik Alanay, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- EVANS Thammy - ABRAHAM Rudolf (2013) *Istria Croatian Peninsula*, The Globae Pequot Press, USA.
- FİNCH Geo A. (1919) The Peace Conference of Paris, 1919, *The American Journal of International Law*, Vol 13, Issue 2, s. 159-186.
- FOTİATİS Konstantinos (2018) *Pontos Rumlarına Yönelik Soykırım*, Çev. Attila Tuygan, Belge Yayınları, İstanbul.
- FROMKİN David (2016) *Barışa Son Veren Barış Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?*, 6. Baskı, Epsilon Yayınları, İstanbul.
- GIOLİTTİ Giovanni (2012) *Trablusgarp'ı Nasıl Aldık?*, Haz. Tahsin Yıldırım, DBY Yayınları, İstanbul.
- GRASSİ Fabio L. (2003) *İtalya ve Türk Sorunu 1919-1923 Kamuoyu ve Dış Politika*, Çev. Nevin Özkan-Durdu Kundakçı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- (2014) *Türk İtalyan İlişkilerinde Az Bilinenler*, Çev. Sadriye Güneş, Tarihçi Kitabevi, İstanbul.
- HELMREICH Paul C. (1996) *Sevr Entrikaları Büyük Güçler, Maşalar, Gizli Anlaşmalar ve Türkiye'nin Taksimi*, Sabah Kitapları, İstanbul.
- HOWARD Michael (2014) *Yüzyüncü Yıldönümünde Birinci Dünya Savaşı*, Çev. Sinem Gül, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- JAESCHKE Gotthard (1971) *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- JOHNSON Douglas Wilson (1921) Fiume and the Adriatic Problem, *What Really Happens at Paris the Story of the Peace Conference, 1918-1919*, Ed. Edward Mandell House and Charles Seymour, The Scribner Press, New York, s. 112-139.
- JOLL James-MARTEL Gordon (2016) *Birinci Dünya Savaşı Neden Çıktı?*, Çev. Orhan Dinç Tayanç, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

- KARAL Enver Ziya (1999) *Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*, Cilt IX, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- KNAPTON Ernest John-DERRY Thomas Kingston (1966) *Europe and The World Since 1914*, Charles Scribner's Sons Publications, New York.
- KOLOĞLU Orhan (2008) *Mondros'tan Mudanya'ya Osmanlı'da Son Tartışmalar*, Doğan Kitap, İstanbul.
- KÖSE İsmail (2014) Paris Barış Konferansı Tutanakları ve Başkan Woodrow Wilson'un Türk Algısı, *History Studies*, Cilt 6, Sayı 3, s. 217-238.
- MACMILLAN Margaret (2004) *Paris 1919 1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Aym Hikâyesi*, Çev. Belkıs Dışbudak, ODTÜ Yayınları, Ankara.
- OLCAY Osman (1980) *Sevres Andlaşmasına Doğru (Çeşitli Konferans ve Toplantıların Tutanakları ve Bunlara İlişkin Belgeler)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- ÖZTOPRAK İzzet (2006) *Kurtuluş Savaşı İle İlgili Yunan Belgeleri*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- PETRAS Rene (2015) Organisational Aspects of the Paris Peace Conference (1919-1920), *Central European Papers*, Vol III, Issue 2, s. 34-44.
- ROSSİNİ Daniela (1994) Italy: an Object of Demonstration in Wilson's Foreign Policy Retrospects of the Fiume Appeal of April 23, 1919, *Revue Française d'Etudes Américaines*, No 61, s.225-234.
- SANDER Oral (1998) *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, 6. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- SARICA Murat (1982) *Birinci Dünya Savaşından Sonra Avrupa'da Barışı Kurma ve Sürdürme Çabaları (1919-1929)*, İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi, İstanbul.
- SARIKOYUNCU Ali (1991) Millî Mücadele Döneminde Zonguldak Kömür Havzasında Fransız-İtalyan Rekabeti ve İtalya'nın Faaliyetleri, *Atatürk Yolu*, Sayı 7, s. 579-590.
- SHARP Alan (2009) The Big Four-Peacemaking in Paris in 1919, *History Review*, Issue 65, s. 14-19.
- The Paris Peace Conference and Its Consequences, https://encyclopedia.1914-1918-online.net/pdf/1914-1918-Online-the_paris_peace_conference_and_its_consequences-2014-10-08.pdf, s. 1-20. (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2019)
- SHAW Stanford J. (2014) *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu Savaşına Giriş*, Çev. Beyza Sümer Aydaş, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

- SONYEL Salâhi R. (1995) *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, 3 Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- STEİNER Zara (2012) Savaş, Barış ve Uluslararası Devlet Sistemi, Winter Jay-Parker Geoffrey-Habeck, Mary R., *I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl*, Çev. Tansel Demirel, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s.231-266.
- TAĞMAT Çağla D. (2018) Trablusgarp Savaşı'ndan Lozan Antlaşması'na On İki Ada Konusunda (Gizli) Görüşmeler, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt 28, Sayı 1, s. 139-161.
- TANSEL Selâhattin (1991) *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt 1, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- USLU Dilara (2012) Paris Barış Konferansı'ndaki Yunan İsteklerinin Batı Basınına Yansımaları, *History Studies*, Cilt 4, Sayı 2, s. 361-371.
- ÜLMAN A. Haluk (2002) *I. Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş*, İmge Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- WİNER, Jay - PARKER Geoffrey - HABECK, Mary R. (2012) *I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl*, Çev. Tansel Demirel, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- YAVUZ Bige (1994) *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk Fransız İlişkileri Fransız Arşiv Belgeleri Açısından 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- YERASİMOS Stefanos (2001) *Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye Tanzimattan 1. Dünya Savaşına*, Cilt 2, 7. Baskı, Belge Yayınları, İstanbul.